

GLOBALIZACIJA I NEJEDNAKOST

Mihaljević, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:145:821424>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-21**

Repository / Repozitorij:

[EFOS REPOSITORY - Repository of the Faculty of Economics in Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Ekonomski fakultet u Osijeku
Sveučilišni diplomski studij, Poslovna informatika

Ivana Mihaljević

GLOBALIZACIJA I NEJEDNAKOST

Diplomski rad

Osijek, 2023.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Ekonomski fakultet u Osijeku
Sveučilišni diplomski studij, Poslovna informatika

Ivana Mihaljević

GLOBALIZACIJA I NEJEDNAKOST

Diplomski rad

Kolegij: Globalizacija i menadžment

JMBAG: 0010226372

e-mail: imihaljevic1@efos.hr

Mentor: izv.prof.dr.sc. Nataša Drvenkar

Osijek, 2023.

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek
Faculty of Economics and Business in Osijek
Graduate Study Business informatics

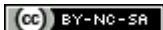
Ivana Mihaljević

GLOBALIZATION AND INEQUALITY

Graduate paper

Osijek, 2023

IZJAVA
O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI,
PRAVU PRIJENOSA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA,
SUGLASNOSTI ZA OBJAVU U INSTITUCIJSKIM REPOZITORIJIMA
I ISTOVJETNOSTI DIGITALNE I TISKANE VERZIJE RADA

1. Kojom izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je diplomski rad isključivo rezultat osobnoga rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu. Potvrđujem poštivanje nepovredivosti autorstva te točno citiranje radova drugih autora i referiranje na njih.
2. Kojom izjavljujem da je Ekonomski fakultet u Osijeku, bez naknade u vremenski i teritorijalno neograničenom opsegu, nositelj svih prava intelektualnoga vlasništva u odnosu na navedeni rad pod licencom *Creative Commons Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima 3.0 Hrvatska*.
3. Kojom izjavljujem da sam suglasna da se trajno pohrani i objavi moj rad u institucijskom digitalnom repozitoriju Ekonomskoga fakulteta u Osijeku, repozitoriju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti, NN 119/2022).
4. izjavljujem da sam autorica predanog rada i da je sadržaj predane elektroničke datoteke u potpunosti istovjetan sa dovršenom tiskanom verzijom rada predanom u svrhu obrane istog.

Ime i prezime studenta/studentice: Ivana Mihaljević

JMBAG: 0010226372

OIB: 43068923108

e-mail za kontakt: ivanamihaljevi000@gmail.com

Naziv studija: Diplomski studij Poslovna informatika

Naslov rada: Globalizacija i nejednakost

Mentorica rada: izv.prof.dr.sc. Nataša Drvenkar

U Osijeku, 18. rujna 2023. godine

Potpis

Globalizacija i nejednakost

SAŽETAK

Globalizacija je fenomen koji duboko utječe na globalnu ekonomiju i društvo. Dok pruža mnoge prednosti, kao što su međunarodna povezanost putem liberalizacije tržišta, primjećuje se i povećanje ekonomske nejednakosti, posebno u području globalne raspodjele dohotka. Analizirajući proces globalizacije može se reći kako se njezine koristi uglavnom koncentriraju na razvijene zemlje koje svjetsko tržište nastoje prilagoditi svojim potrebama. Tako odluke moćnika zemljama u razvoju uskraćuju mogućnost ostvarenja gospodarskog napretka. Kao posljedica toga te zemlje trpe siromaštvo zbog ograničenih financijskih resursa. Time su otežana ulaganja u ključne sektore kao što su obrazovanje, zdravstvo i infrastruktura, a koji su neophodni za postizanje ekonomske održivosti i konkurentnosti na međunarodnom tržištu. U ovom se radu naglašava i globalna zabrinutost zbog utjecaja globalizacije na okoliš te se istražuju postojeće regulative s ciljem rješavanja tih pitanja.

Ključne riječi: globalizacija, ekonomske nejednakosti, siromaštvo, okoliš

Globalization and inequality

ABSTRACT

Globalization is a phenomenon that has profound effects on the world economy and society. While it offers many benefits, such as international connectivity through the liberalization of markets, it is also accompanied by an increase in economic inequality, particularly in the area of global income distribution. When we analyze the process of globalization, we find that the benefits tend to be concentrated in the industrialized countries, which shape the world market according to their needs. As a result, developing countries are often denied the opportunity for economic progress by the decisions of those in power. As a result, these countries become impoverished due to limited financial resources. This, in turn, hinders investment in key sectors such as education, health care, and infrastructure that are essential for economic sustainability and competitiveness on the international stage. This paper also highlights global concerns about the impact of globalization on the environment and examines existing regulations to address these issues.

Keywords: globalization, economic inequalities, poverty, environment

SADRŽAJ

1. Uvod	1
2. Metodologija rada	1
2.1. Predmet i cilj istraživanja	2
2.2. Metode istraživanja	2
3. Pojam globalizacije	3
3.1. Počeci stvaranja globalne kulture	5
3.2. Aspekti globalizacije	6
3.2.1. Ekonomski aspekt	7
3.2.2. Političko-pravni aspekt	9
3.2.3. Kulturni aspekt	10
3.3. Koristi i troškovi globalizacije	11
4. Razvojni dispariteti	16
4.1. Ekonomske nejednakosti	16
4.1.1. Lorenzova krivulja	26
4.1.2. Gini koeficijent	30
4.2. Siromaštvo i glad	34
4.2.1. Apsolutno i relativno siromaštvo	38
4.2.2. Globalizacija i obrazovanje u zemljama u razvoju	42
5. Uloga države u gospodarstvu	45
5.1. Mjere za gospodarski razvoj	46
6. Rastuća svjetska zabrinutost i regulativa glede okoliša	48
6.1. Pariški sporazum	49
7. Zaključak	51
Literatura	52
Popis slika, grafikona i tablica	58

1. Uvod

Globalizacija je fenomen koji je značajno oblikovao, ali i dalje oblikuje suvremeni svijet kroz integraciju i povezivanje svjetskog gospodarstva, kulture i društva. Napredak u tehnologiji, komunikaciji i transportu potaknuo je globalnu međuzavisnost i interakciju među ljudima, organizacijama i državama širom svijeta. Ispunjenjem glavne zadaće globalizacijskog procesa smanjene su prepreke u međunarodnoj trgovini i investicijama što je u konačnici dovelo do stvaranja globalnih tržišta. Cilj je bio omogućiti slobodan protok robe, usluga, kapitala i informacija. Osim toga, globalizacija je potaknula i brzo širenje multinacionalnih kompanija i povezivanje lanaca opskrbe na globalnoj razini.

Kada se govori o globalizaciji, često se rasprava vodi oko jednog od njezinih najvidljivijih aspekata, a to je ekonomski rast i razvoj. Činjenica je da otvorena tržišta, koja se javljaju kao rezultat procesa globalizacije, omogućavaju zemljama iskorištavanje komparativne prednosti. Takva tržišta dovode do povećanja međunarodne trgovine, rasta svjetskog bruto domaćeg proizvoda, porasta životnog standarda u mnogim dijelovima svijeta, stvaranje radnih mjesta te poboljšanja u mnogim drugim ekonomskim područjima. No, globalizacija, kao i sve ostalo, ima i negativne strane koje nisu zanemarive. Drugim riječima, unatoč svim prethodno navedenim pozitivnim aspektima ne može se osporiti tvrdnja da različiti globalizacijski faktori uzrokuju produbljivanje nejednakosti među zemljama što je vidljivo u sljedećem: bogatije zemlje dominiraju globalnim tržištem, dok one siromašnije gube sposobnost iskorištavanja prednosti i prilika zbog nedostatka kapaciteta, tehnološke zaostalosti, ograničenog pristupa financijskim sredstvima itd. Svjetsko bogatstvo koncentrirano je u rukama nekolicine korporacija odnosno pojedinaca osuđujući tako veći dio svjetskog stanovništva na život s niskim primanjima, a u nekim zemljama i na život u velikom siromaštvu. Prethodno navedeno izaziva ekonomsku ovisnost manje razvijenih zemalja o onim bogatijima te one postaju ovisne o uvozu.

Ovaj diplomski rad istražuje globalizaciju, njezine koristi i troškove te ekonomske i društvene nejednakosti. Također se bavi eksternalijama globalizacije i njezinim učincima na okoliš. Dok globalizacija donosi mnoge koristi većini svjetskog stanovništva, postoje značajne nejednakosti u njezinoj raspodjeli, što se očituje u razvojnim disparitetima između i unutar zemalja. U tom kontekstu, uloga države u osiguravanju javnih dobara, poticanju gospodarskog rasta i zaštiti interesa građana igra ključnu ulogu u stvaranju održive, pravedne i korisne globalizacije za sve dionike.

2. Metodologija rada

2.1. Predmet i cilj istraživanja

Kako je već u uvodu navedeno, ovaj se rad fokusira na proučavanje procesa globalizacije i nejednakosti koje se pojavljuju kao posljedice na različitim razinama, posebice na području ekonomije i društva. Kroz detaljnu analizu dostupnih podataka daje se sveobuhvatan uvid u globalizaciju i njezine implikacije. Svrha rada jest detaljnije objasniti pojam globalizacije i analizirati njezin povijesni razvoj i različite aspekte. Također, istražiti koristi i troškove koje ju karakteriziraju, istaknuti negativne ekonomske i društvene posljedice globalizacije kao i njezin utjecaj na okoliš. Uz to, rad naglašava i značaj državne uloge u gospodarstvu te pruža smjernice o potrebnim mjerama za osiguranje gospodarskog razvoja.

Cilj ovog istraživanja je donijeti zaključak o fenomenu globalizacije i njezinoj ulozi u suvremenom svijetu, a koji je temeljen na definicijama globalizacije, proučavanju njezinih karakteristika i analizi posljedica koje proizlaze iz procesa integracije i povezivanja svijeta. Istraživanjem se nastoji doprinijeti boljem razumijevanju globalizacije i njezinog utjecaja na suvremeni svijet.

2.2. Metode istraživanja

Diplomski se rad oslanja na različite znanstvene metode koje su neophodne za provođenje istraživanja i dublje razumijevanje iznesenih činjenica. U radu su tako korištene sljedeće metode: induktivna i deduktivna metoda, metoda analize, deskriptivna metoda i metoda kompilacije. Koristeći induktivnu metodu i analizirajući pojedinačne činjenice, u radu se iznosi opći sud o procesu globalizacije. S druge strane, deduktivnom metodom se kroz analizu općih sudova o globalizaciji izvode pojedinačni zaključci. Nadalje, budući da se u radu vrši podjela globalizacije prema njezinim aspektima, može se reći kako je korištena i metoda analize kojom se vrši raščlanjivanje složenih pojmova na jednostavnije elemente. Za navođenje i opisivanje činjenica vezanih uz nejednakost koja se javlja kao negativna posljedica globalizacije i njezin utjecaj na okoliš koristila se metoda deskripcije. Konačno, metoda kompilacije se koristila s ciljem prikupljanja rezultata istraživanja drugih autora i iznošenja njihovih stavova i zaključaka o procesu globalizacije.

3. Pojam globalizacije

Izraz „globalizacija“ u upotrebi je od ranih 1960.-ih godina, dok se akademski počinje primjenjivati tek početkom 1980.-ih godina. Iako se čini da se upotreba tog pojma dosljedno povećava u posljednjim godinama, globalizacija ostaje ono što bismo mogli nazvati promjenjivim konceptom, budući da ne postoji univerzalno prihvaćena definicija tog pojma (Teubner, 2004). Slobodno rečeno, globalizacija je proces koji transformira svijet i način na koji ga ljudi percipiraju. Taj fenomen središnja je tema akademskih rasprava te je postala „nova stvarnost“. To jest, riječ je o procesu koji se odvija „ovdje i sada“. Iako povijest globalizacije seže unatrag tisućama godina te se ona razvijala tijekom povijesti čovječanstva, ne može se reći da se taj proces prestaje razvijati danas. Baš suprotno, razvojem novih informacijskih tehnologija i još bržim prijenosom podataka svakim danom se unaprjeđuje međusobna povezanost svih zemalja svijeta čime ono postaje „globalno selo“. Drugim riječima, globalizacija traži konstantno ulaganje u razvoj i istraživanje te se može reći kako je ona proces koji neprestano napreduje.

U suvremenom društvu pojam globalizacije se shvaća i interpretira na različite načine. To u svom radu potvrđuje i Braica (2004) citirajući Čečuka (2002) na sljedeći način: *„Za neke se globalizacija odnosi na povećanje važnosti zajedničkog svjetskog tržišta, za druge je način opisivanja kulturne i ideološke stvarnosti, odnosno pobjeda teorije slobodnog tržišta, za treće, pak, znači amerikanizaciju u negativnom smislu i nametanje njihova načina života, a za četvrte je ona opasni neprijatelj koji štiti samo interese velikih korporacija.“*. Međutim, autori se slažu da svaka definicija ukazuje na jedno, a to je da globalizacija kao fenomen obuhvaća različite aspekte koji su međusobno isprepleteni. Tako, primjerice, Meštrović (2001) navodi kako globalizacija za ekonomiste podrazumijeva otvorenost prema drugim državama bez ograničenja u pogledu ulaganja, financijskih transakcija, rada i trgovine, uz manje regulacije stranih ulaganja. Nadalje, prema Al-Rodhan i Stoudmann (2006) taj fenomen se može shvatiti kao proces koji obuhvaća uzorke, tijek i posljedice transnacionalne i trans kulturne integracije čovjeka i neljudskih aktivnosti. Nemogućnost jednoznačnog određenja značenja ovog pojma dijelom je posljedica toga što globalizacija nije događaj koji je započeo i završio u povijesti, već se govori o procesu koji stoljećima utječe na zajednice, kulture i gospodarstva. Globalizacija se razvijala tijekom stoljeća kada su sredozemne, srednjoistočne, azijske, afričke i europske zemlje razmjenjivale robu i počele se upoznavati.

Može se reći kako se ona pojavila kao rezultat zajedničke potrebe civilizacije za međusobnom razmjenom i željom za kontaktom. Tako je trgovanje pružilo mogućnosti za razvoj i razvijanje civilizacije (Cavusgil i drugi, 2014). Ipak, moguće je definirati četiri razdoblja koja se smatraju pozadinom globalizacije što je dokaz da ona nije novi fenomen. Sorvisto (2020) dijeli ta četiri razdoblja na sljedeći način:

- prvo razdoblje: globalizacija doživljava svoj prvi zamah izgradnjom željeznica i morskih puteva što omogućava rast međunarodnog poslovanja od 1830. do 1880. godine, pojava izvoznih i uvoznih tvrtki, telegraf i telefonski kontakt su novi izumi;
- drugo razdoblje: val razvoja javlja se u 20. stoljeću porastom elektroničke i čelične industrije, period rasta industrije završava gospodarskom recesijom 1929. godine;
- treće razdoblje: nakon Drugog svjetskog rata ponovno započinje rast poticanjem gospodarstva u Sjedinjenim Američkim Državama, Australiji i Ujedinjenom kraljevstvu, Europa i Japan se oporavljaju od rata, velika potražnja za potrošačkim proizvodima, SAD, Australija i Velika Britanija su razvijene industrijske zemlje koje žele poboljšati trgovinu, sklapanje sporazuma GATT (engl. *General Agreement on Tariffs and Trade*) 1947. godine;
- četvrto razdoblje: 1980. godine započinje brzi razvoj informacijske tehnologije i inženjering transporta, međunarodna suradnja postaje jača, a investicije se povećavaju, brz rast sektora usluga u ekonomiji poput bankarstva, osiguranja, turizma i maloprodaje.

Globalizacija potiče svijest o zajedničkoj etici, pravilima i ciljevima zbog čega se ona smatra međunarodnim fenomenom s ciljem razvoja, unaprjeđenja i intenziviranja ekonomije, kulture, politike i tehnologije (Sorvisto, 2020). Budući da se radi o procesu usmjerenom na napredak na individualnoj i globalnoj razini, bitno je istaknuti da globalizacijski faktori imaju različite utjecaje na svakog pojedinca. Obično se rasprave vode oko njezinih učinaka na ekonomski rast, zapošljavanje i raspodjelu dohotka te drugi društveni utjecaji kao što su mogućnosti za ublažavanje siromaštva, ljudska i radnička prava, ekološke posljedice i tako dalje (Lee i Vivarelli, 2006). Sukladno tome, često se o globalizaciji diskutira kao o opasnosti koja se zauzima samo za interese velikih korporacija. Naime, dok neki pojedinci imaju više koristi od ovog procesa, drugi pak trpe štetu zbog čega kritičari u raspravama, uz naglašavanje dobrobiti koje je globalizacija sa sobom donijela, ističu i njezine negativne posljedice poput stvaranja takozvanog bipolariziranog svijeta.

Također, postoji i zabrinutost za očuvanje identiteta i autonomije pojedinih država u svijetu koji postaje sve više međuovisan. No, unatoč manama i nedostacima, činjenica je da je globalizacija postala neizbježan dio suvremene i buduće stvarnosti.

3.1. Počeci stvaranja globalne kulture

Procesom globalizacije formirala se zajednička kulturna sfera. Promjena načina na koji ljudi komuniciraju, razmjenjuju ideje i sudjeluju u međunarodnim interakcijama rezultat je fenomena koji je povezo cijeli svijet. Kada se govori o počecima stvaranja globalne kulture, smatra se kako su europski narodi zapravo bili inicijatori prve svjetske kulture, a upravo su putovanja i komunikacija imali ključnu ulogu u uspostavljanju europske kulture kao prve globalne kulture (Lončar, 2005). Tijekom razdoblja kolonijalizma europske su države pomorskim putovanjima prenosile svoju politiku i gospodarstvo u Novi svijet. Završetkom kolonijalnog doba započeo je proces globalizacije kroz industrijsku revoluciju koja je transformirala način proizvodnje parnom energijom i novim transportnim sustavima poput željeznica koji su omogućili bržu i efikasniju razmjenu dobara. Tako je svijet već do Prvog svjetskog rata bio globaliziran. Međutim, različite krize tijekom tog vremena dovele su do slabljenja globalizacijskog procesa sve do kraja Drugog svjetskog rata kada dolazi do ponovne liberalizacije trgovine, a tehnološki napredak i komunikacijski sustavi sve su više ubrzavali taj proces. Razorene europske zemlje tada započinju proces obnove i međusobnog povezivanja s ciljem stvaranja Europe i svijeta kakav je danas (Štefanac, 2017).

Kao dokaz da početak globalne kulture svoj temelj ima u kulturi europskih naroda može poslužiti osnivanje prvo Europskog udruženja za ugljen i čelik, a zatim Europske ekonomske zajednice koje su dovele do stvaranja današnje Europske Unije (engl. *European Union, EU*). Potreba i želja za stvaranjem zajednice zemalja može se uzeti kao potvrda da je razvoj globalizacije krenuo upravo iz europskih zemalja potaknuvši tako ostatak svijeta na međusobnu integraciju. Kako tijekom povijesti tako i danas globalizacija stavlja naglasak na međusobnu suradnju kroz različite institucije poput Ujedinjenih naroda (engl. *United Nations, UN*) i Svjetske zdravstvene organizacije (engl. *World Health Organization, WHO*) s ciljem održavanja mira i promicanja gospodarske suradnje.

Pri tome, tri glavne institucije koje upravljaju globalizacijom su:

- Međunarodni monetarni fond (engl. *International Monetary Fund, IMF*),
- Svjetska banka (engl. *World Bank, WB*),
- Svjetska trgovačka organizacija (engl. *World Trade Organization, WTO*) (Štefanac, 2017).

U velikoj mjeri globalizacija se odnosi na trgovinu. Ona je stvorila globalnu ekonomiju razvojem globalnih tvrtki, no njezini rezultati nisu jednako koristili svima. Siromašnije zemlje bile su prisiljene od strane Zapadnih zemalja ukinuti trgovinske barijere te im je time oduzeta sposobnost izvoza proizvoda, a onda i mogućnost stvaranja prihoda od izvoza. Ovdje je važno istaknuti ulogu Općeg sporazuma o carinama i trgovini (engl. *General Agreement on Tariffs and Trade, GATT*) koji je prethodio osnivanju Svjetske trgovačke organizacije (WTO). GATT se temeljio na klauzuli o najvećim pogodnostima, a iz nje su proizašla tri temeljna načela: načelo recipročnosti, načelo liberalizacije i načelo diskriminacije. „*Načelo recipročnosti odnosi se na to da trgovačke olakšice koje potpisnice GATT-a priznaju jedna drugoj, moraju biti jednake za obje strane. (...) Načelo liberalizacije podrazumijeva postupno smanjivanje carina i drugih ograničenja, a načelo carinske nediskriminacije da se dvostruke carinske olakšice između dviju potpisnica moraju primijeniti na sve članice GATT-a.*“ (Lončar, 2005).

3.2. Aspekti globalizacije

Globalizacija kao jedan od najvažnijih i najutjecajnijih fenomena koji oblikuje suvremeni svijet ima dubok utjecaj na gotovo sva područja života ljudi. Od ekonomije i politike do kulture i tehnologije ovaj proces povezuje zemlje na globalnoj razini mijenjajući tako način funkcioniranja društva. S obzirom da globalizacija predstavlja složeni niz procesa, važno je naglasiti kako se uz nju vežu različiti aspekti, a tri ključna su ekonomski, političko-pravni i kulturni aspekt. Ekonomski aspekt između ostalog se odnosi na korporacije koje su procesom globalizacije postale multinacionalne. Politička dimenzija obuhvaća stvaranje međunarodnih veza, dok se u kulturnom polju govori o društvenim vezama koje tvore pojedinci (Encyclopedia, 2023). Svaki od ovih aspekata ima svoje pozitivne i negativne strane, oni se međusobno isprepliću i tako oblikuju svijet.

3.2.1. Ekonomski aspekt

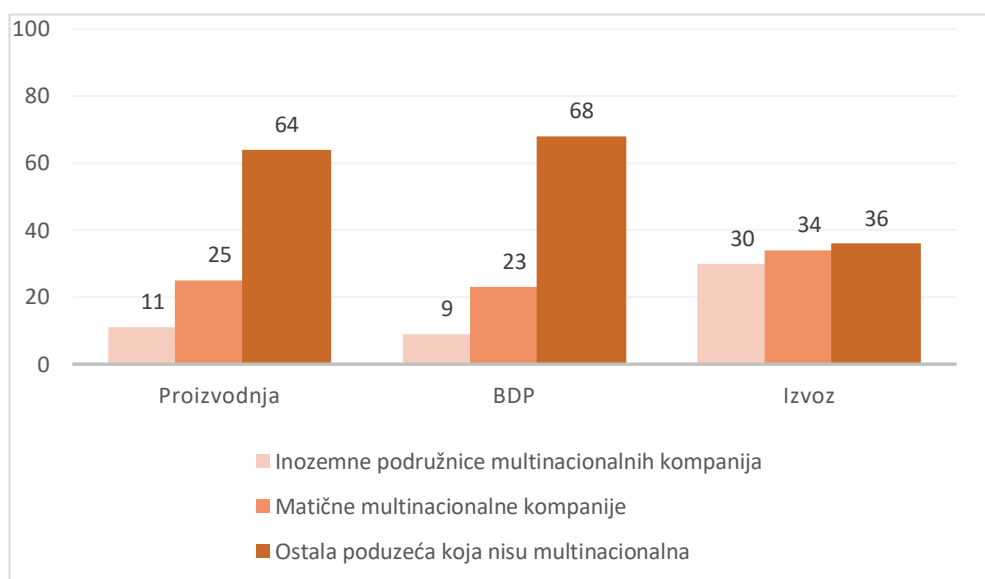
Jedan od najizraženijih aspekata globalizacije svakako je onaj ekonomski. Transformiranjem svjetske ekonomije globalizacija je značajno utjecala na sve države bez obzira na njihovu veličinu, razinu razvoja ili geografski položaj. Ovaj aspekt obuhvaća djelovanje globalnih, multinacionalnih kompanija koje imaju značajan utjecaj na tijek svjetskih gospodarskih procesa kroz nadzor resursa, kapitala i tehnologije na globalnoj razini (Kvartuč, 2021). Unutar poslovanja tih kompanija, gospodarske i političke barijere gube na važnosti stvarajući tako prostor za slobodno i neometano djelovanje što je jedan od ciljeva globalizacije od početka njezina razvoja. Omogućavanjem otvaranja novih tržišta globalizacija je stvorila priliku za ekonomski rast putem međunarodne trgovine i investicija stoga se globalno tržište može istaknuti kao najvažnija karakteristika ekonomskog aspekta. Ono podrazumijeva slobodnu razmjenu roba, usluga i kapitala između država diljem svijeta. Mnoge države otvorile su se prema stranim investicijama i trgovini, liberalizirale su svoje tržište i smanjile trgovinske barijere. Kako bi povećale konkurentnost svoje ekonomije, te države konstantno ulažu u obrazovanje i istraživanje i razvoj.

Ključnu ulogu u međunarodnoj trgovini imaju multinacionalne kompanije koje globalno organiziraju proizvodnju i raspodjeljuju resurse prema principu maksimiziranja dobiti, a svojim transnacionalnim aktivnostima transformirale su prirodu međunarodne trgovine, ulaganja i transfera tehnologije (Andrović, 2020). Pristup širem tržištu omogućuje kompanijama da povećaju svoju proizvodnju i plasman proizvoda diljem svijeta, a međusobna povezanost na globalnoj razini pruža mogućnost za prijenos znanja, vještina i tehnologije. Privući investicije multinacionalnih kompanije danas je želja gotovo svih vlada zbog činjenice da njihovo poslovanje pruža brojne prednosti u obliku osiguranja prihoda, stvaranja novih radnih mjesta i poticanja lokalnog gospodarstva.

Prema podacima Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (engl. *Organisation for Economic Cooperation and Development, OECD*) 2016. godine multinacionalne kompanije i njihove inozemne podružnice činile su jednu trećinu svjetske proizvodnje i bruto domaćeg proizvoda (BDP), a dvije trećine međunarodne trgovine odnosno izvoza (grafikon 1). Na temelju grafikona 1 može se primijetiti da su multinacionalne kompanije doprinijele ukupno 36% globalne proizvodnje u 2016. godini.

Što se tiče udjela u svjetskom BDP-u, 23% čine matične multinacionalne kompanije, dok 9% čine inozemne podružnice multinacionalnih kompanija. Kada je riječ o izvozu, multinacionalne kompanije su posebno važne s inozemnim podružnicama koje čine 30% ukupnog globalnog izvoza, a sjedišta multinacionalnih kompanija čine 34% globalnog izvoza.

Grafikon 1. Udio multinacionalnih kompanija u globalnom gospodarstvu u 2016. godini

Izvor: izrada autorice prema Backer i drugi, CEPR.org (2019)

S druge strane, kao što je to slučaj i s procesom globalizacije, postoji određena zabrinutost od strane kritičara multinacionalnih kompanija zbog njihovog neprimjerenog političkog utjecaja na vlade, kršenja etičkih standarda i izbjegavanja zakona, kršenja ljudskih prava te iskorištavanja zemalja u razvoju. Prethodno nabrojani nedostaci dokaz su da unatoč brojnih prednosti, globalizacija također donosi i izazove od kojih je jedan od glavnih upravo nejednakost između razvijenih i nerazvijenih zemalja. Dok su neke države uspjele iskoristiti prednosti globalizacije za svoj ekonomski rast, druge su zaostale što je rezultiralo povećanjem jaza između bogatih i siromašnih, te socijalnim i ekonomskim nejednakostima unutar društva.

Raspravljajući o ekonomskom aspektu globalizacije, nužno je spomenuti rad međunarodnih organizacija koje su ključne za upravljanje globalnom ekonomijom, a to su Svjetska trgovinska organizacija i Međunarodni monetarni fond.

Naime, zadaća ovih institucija jest promicanje slobodne trgovine, postavljanje pravila i rješavanje trgovinskih sporova između država. Međunarodne financijske institucije nadziru financijsku stabilnost i pružaju financijsku pomoć zemljama u razvoju te su izuzetno važne za pregovaranje i usklađivanje ekonomskih politika među državama. Ove organizacije potiču regionalnu suradnju zemalja i formiranje gospodarskih saveza kako bi se ostvarili zajednički ciljevi svake od njih te kako bi povećale snagu na globalnoj razini.

3.2.2. Političko-pravni aspekt

Globalizacija ne oblikuje samo ekonomsku sferu, već ona također ima i značajan utjecaj na političke i pravne sustave. „(...) *političko-pravni aspekt odnosi se na pojavu narušavanja državne suverenosti što je posljedica priključivanjem država u međunarodne ugovore, saveze i organizacije pri čemu se stvara sustav globalnog upravljanja koje ograničava moć države*“ (Papac, 2022). Drugim riječima, globalne sile i multinacionalne kompanije često imaju veliki utjecaj na političke odluke, ponekad na račun suvereniteta pojedinih država. Globalna politika sve više postaje multikulturalna što za posljedicu ima napuštanje starih i prihvaćanje novih identiteta. Prethodno navedeno tjera manje zemlje na kontinuirano razmišljanje o vlastitom kulturnom identitetu kako bi osigurale svoj opstanak, stoga se o ovoj dimenziji globalizacije najčešće raspravlja u kontekstu gubitka autonomije i fragmentacije društvenog svijeta. Djelovanje političke globalizacije najbolje se može vidjeti u promjenama kao što su demokratizacija svijeta, stvaranje globalnog civilnog društva i promicanje nacionalne države izvan središta (Andrović, 2020).

Povećana međuovisnost država može dovesti do konflikata. Nedostatak usklađenosti između pravnih sustava i međunarodnog prava, nejednakosti u političkoj moći te problemi u provedbi međunarodnih sporazuma naglašavaju važnost uloge međunarodnih organizacija čije je djelovanje usmjereno prema rješavanju globalnih problema. Organizacije poput Ujedinjenih naroda i Europske Unije okupljaju nacionalne države u zajedničkom političkom forumu, a uz njih i različite međunarodne vladine i nevladine organizacije potiču globalizaciju, promiču demokraciju, ljudska prava i suradnju između država. One koriste globalne mreže komunikacije i tehnologije kako bi mobilizirale javnost i pritisnule vlade da djeluju u skladu s njihovim zahtjevima te ukazale na potrebu prilagodbe nacionalne politike globalnim normama i standardima.

Promatrajući globalizaciju s političkog aspekta može se reći kako ona ima ulogu nositelja „demokratskog dijaloga“ i promicatelja solidarne suradnje nastojanjem održavanja mira u svijetu i poticanja zbližavanja naroda (Papac, 2022).

3.2.3. Kulturni aspekt

Govoreći o globalizaciji nužno je spomenuti promjene koje je ona sa sobom donijela u načinu na koji se kultura stvara i širi. Omogućila je brža putovanja, veću povezanost i lakši pristup informacijama što je rezultiralo intenzivnom razmjenom ideja, vrijednosti i umjetničkog izraza među različitim kulturama, a sve to s ciljem stvaranja jedinstvene svjetske kulture. Ona potiče dijalog između kultura kako bi ih međusobno povezala i tako izgrađujući mostove razvila razumijevanje i poštivanje razlika koje među njima postoje. Kroz globalnu trgovinu i masovnu komunikaciju kulturni proizvodi poput filmova, glazbe, knjiga i mode sve više prodiru na globalno tržište čime se povećava dostupnost kulturnih sadržaja.

Tako, primjerice, uvođenje engleskog jezika kao zajedničkog svjetskog jezika možda je najvidljiviji rezultat ovog procesa u području kulture. Prema Lončar (2005) engleski jezik nalazi se na drugom mjestu, nakon mandarinskog kineskog jezika, a nekoliko dijalekata i jezika svakodnevno izumire. Na kulturi kao ljudskom stvaralaštvu zasniva se identitet svakog naroda te zbog procesa globalizacije postoji određena zabrinutost da će tradicionalne vrijednosti, jezici i običaji biti izgubljeni. Tu zabrinutost opravdava činjenica da je suvremeni svijet u kulturnom pogledu sve više pod utjecajem zapadnjačkih kultura.

Takozvana, amerikanizacija se odnosi na širenje američkih vrijednosti, ideja, običaja, trendova i načina života diljem svijeta. Kroz medije, filmsku industriju, glazbu i modu američka kultura postaje sveprisutna i tako utječe na lokalne kulture diljem svijeta. Na osnovu toga kritičari tvrde kako američki utjecaj može prevladati i potisnuti druge kulturne izraze stvarajući tako kulturnu uniformnost. Globalizacija nedvojbeno potiče i stvara niz društvenih procesa koji se međusobno jačaju, ali i sukobljavaju jer gotovo svaku pozitivnu funkciju globalizacije prati i jedna negativna funkcija (Jagić i Vučetić, 2012).

3.3. Koristi i troškovi globalizacije

Globalizacija kao sveprisutni fenomen obuhvaća širenje trgovine, kretanje ljudi, tehnologije i kapitala, kao i dijeljenje informacija na globalnoj razini. Kao i svaki proces, globalizacija ima svoje pozitivne i negativne učinke na svjetske i nacionalne institucije, poduzeća i pojedince. U raspravama o procesu globalizacije naglašava se kako ona znači globalni napredak i njezino prihvaćanje jedini je način da zemlje u razvoju ostvare gospodarski rast. Međutim, kritičari procesa globalizacije slažu se kako upravo tim manje razvijenim zemljama globalizacija nije donijela obećane blagodati.

Raspravljajući o koristima i troškovima globalizacije zapravo se želi istaknuti kako kao rezultat ovog fenomena nastaju „pobjednici“ i „gubitnici“. Flejterski (2018) kaže kako se prema mnogim mišljenjima kao glavne „dobitnike“ procesa globalizacije mogu navesti multinacionalne korporacije i velike banke, dok se na strani „gubitnika“ nalazi poljoprivreda, zaposlenici, obrtnici te mala i srednja poduzeća. Podjela na „pobjednike“ i „gubitnike“ koja se javlja kao rezultat globalizacijske intenzivne i dinamične ekspanzije izaziva različite reakcije diljem svijeta. Dokaz toga jest činjenica da se najviše zagovornika globalizacije nalazi u krugovima povezanim s transnacionalnim korporacijama, velikim bankama, velikim medijskim mrežama i velikim nadnacionalnim organizacijama (Flejterski, 2018). U skladu s tim, isti autor dalje navodu kako skupina ljudi koji se mogu nazvati pristašama globalizacije često o njoj, novoj ekonomiji, elektroničkoj trgovini, e-poslovanju, e-financijama i tako dalje govore s nepokolebljivim optimizmom i samopouzdanjem. Isto tako, za njih globalizacija nije sama po sebi trijumf uniformizma ili uništenje lokalnih kultura i radnih mjesta, već proces koji je nužan za boljitak cijelog svijeta.

Ne negirajući negativne posljedice ovog sveprisutnog fenomena može se reći kako vrijedi općenito mišljenje da globalizacija donosi više koristi nego gubitaka. Naime, globalizacija i prateći porast uloge konkurencije nedvojbeno su povezani s brojnim koristima i prednostima. Iako neki strahuju od konkurencije, ne može se poreći postojanje mnogih korisnih učinaka natjecanja koji mogu povećati proizvodnju ili učinkovitost te smanjiti troškove i cijene. Adam Smith, koji se smatra ocem moderne ekonomije, zajedno sa drugim klasičnim ekonomistima u svojim radovima ističe prednosti tržišnog sustava pišući kako specijalizacija i podjela rada, sa svojim implikacijama za povećanje proizvodnje, sada postoje ne samo u jednoj državi, već i na svjetskoj razini i to upravo zahvaljujući globalizaciji (Intriligator, 2003).

Argumentira se, također, da integracija u globalnu ekonomiju potiče ekonomski rast, što zauzvrat pomaže rješavanju problema siromaštva, nejednakosti, nedostatka demokracije i zagađenja, a empirijski podaci sugeriraju značajno smanjenje siromaštva uslijed globalizacije (Atif i drugi, 2012).

Povećanje trgovine između zemalja i ekonomski rast mogu se izdvojiti kao ključne koristi globalizacije. Ovdje je moguće postaviti pitanje „Zašto zemlje uopće sudjeluju u međunarodnoj trgovini?“. Thompson i drugi (2007) kao odgovor na pitanje u svom radu iznose sljedeće: „SAD, na primjer, sudjeluje u takvoj trgovini kako bi dobila dobara i usluga koje neke druge zemlje mogu proizvoditi po relativno nižoj cijeni nego što to SAD može, u zamjenu za dobra i usluge koje SAD može proizvesti po nižoj cijeni nego što to druge zemlje mogu. Ako bi sve koštalo isto za proizvodnju u svakoj zemlji, ne bi postojala osnova za međunarodnu trgovinu.“ Drugim riječima, kada zemlje sudjeluju u međunarodnoj trgovini, tada stvarna kupovna moć kućanstava te zemlje raste. Time je zemlji omogućena veća proizvodnja bruto domaćeg proizvoda, radne snage i kapitala jer ih ne koristi za proizvodnju stvari koje druge zemlje mogu proizvesti po nižoj cijeni resursa. Otvaranjem tržišta i smanjenjem trgovinskih barijera omogućeno je slobodno kretanje roba i usluga širom svijeta što dovodi do povećanja razmjene dobara, rasta produktivnosti i stvaranja novih tržišta. Kako je već navedeno, mogućnost zemalja da kroz povećanje trgovine iskoriste svoje komparativne prednosti i specijaliziraju se za proizvodnju onoga u čemu su najuspješnije ima pozitivan utjecaj na ekonomski rast. Nadalje, međunarodna povezanost omogućuje proširenje poslovanja na nova tržišta diljem svijeta kako bi multinacionalne kompanije tako dosegnule veći broj potrošača i iskoristile nove prilike za rast i širenje. Pristup novim resursima kao što su jeftinija radna snaga, sirovine i tehnologija pomaže tvrtkama poboljšati konkurentnost i inovacije kroz bolju kvalitetu proizvoda i njihovu veću raznolikost.

Globalizacija također pridonosi povećanju investicijskih mogućnosti. Povećana dostupnost kapitala potiče razvoj novih industrija, potrebnu infrastrukturu i tehnološke inovacije, što za posljedicu ima rast BDP-a i stvaranje novih radnih mjesta. Povezanost zemalja olakšava komunikaciju i suradnju između njih, a rast gospodarstva, napredak u znanosti i brze transakcije između tržišta omogućuju ubrzanje svjetskog razvoja u vrlo kratkom razdoblju (Vidović, 2020).

Osim iz ekonomske perspektive, moguće je sagledati koristi koje i društvo ima od globalizacije. Kao prvu društvenu korist moguće je navesti povećanje svijesti o ljudskim pravima i univerzalnim vrijednostima. Organizacije civilnog društva i aktivisti širom svijeta koriste globalizaciju kako bi se borili za poboljšanje uvjeta života i zaštitu ljudskih prava.

Povezanost ljudi dovela je do jačanja solidarnosti i angažmana u rješavanju globalnih izazova poput siromaštva i klimatskih promjena.

Zahvaljujući globalizaciji olakšan je pristup medicinskim uslugama, lijekovima i tehnologijama pa tako zemlje mogu dijeliti medicinska istraživanja, najbolje prakse i resurse kako bi poboljšale zdravstvenu skrb svojih građana. Pandemija COVID-19 jasno je pokazala važnost globalne suradnje u suočavanju s izazovima zdravstvenih kriza i širenju relevantnih zdravstvenih informacija.

Napredak u području interneta rezultirao je bržim i jednostavnijim pristupom informacijama što pomaže u širenju znanja, povećanju razine obrazovanja i svjesnosti o globalnim pitanjima. Kako je već navedeno u poglavlju o kulturnom aspektu globalizacije, i u tom pogledu ona je pružila brojne koristi. Kroz razmjenu ideja, vrijednosti, hrane i glazbe ljudi imaju priliku upoznati i cijiniti različite kulture, a to pridonosi razumijevanju, toleranciji i izgradnji međusobnog poštovanja. Uz sve prethodno navedeno, Lazibat i Kolaković (2004) navode još neke koristi globalizacije:

- brži svjetski gospodarski razvoj,
- zamjena demokratskih pogleda između različitih zemljama uzrokuje toleranciju i poštovanje za tuđe mišljenje,
- povećanje komunikacije između zemalja i individualaca,
- povećanje zaposlenosti, posebice u slabije razvijenim zemljama,
- zaštita okoliša, te zajednički naponi zemalja (Mikić, 2022).

Koristi globalizacije u transformaciji svijeta ne mogu se poreći. Međutim, iznimno je važno ne zanemariti problem nejednake raspodjele tih koristi. Naime, postoji suprotna „struja“ mišljenja koja tvrdi da globalizacija uzrokuje ekonomsku nesigurnost i pridonosi rastućoj nejednakosti kako u razvijenim tako i u manje razvijenim zemljama (Atif i drugi, 2012). Štefanac (2017), kada se raspravlja o koristima i troškovima globalizacije, navodi nekoliko problema:

- *„(...) pravila globalizacije su nepravedna te su namijenjena u korist razvijenih država, dok su s druge strane ta pravila uzrokovala da je u siromašnijim zemljama postalo još lošije,*
- *pravila koja upravljaju globalizacijom su oduzela posebno zemljama u razvoju njihove suverenosti kao i njihove sposobnosti da donose vlastite odluke vezane za boljitak života*

njihovih građana, te u tome smislu možemo reći da globalizacija potkopava demokraciju;

- *globalizacija ne bi trebala značiti amerikanizaciju niti ekonomske politike niti kulture, ali često upravo to i znači, što uzrokuje negodovanje slabije razvijenih zemalja.;*
- *tamnije strane globalizacije se očituju u recesijama i depresijama, propadanju okoliša, Afrika koja je lišena svog bogatstva, svojih prirodnih resursa, te koja je ostavljena s dugom koji uvelike premašuje njezinu sposobnost da to plaća.“.*

Jedna od glavnih negativnih posljedica koja se pripisuje globalizaciji jest stvaranje bipolariziranog svijeta. Drugim riječima, svjetska ekonomija i politika koncentriraju se samo na nekoliko moćnih zemalja ili regija, dok se ostale zemlje nalaze u značajnoj neravnoteži i zaostatku. Nejednaka raspodjela gospodarske moći, resursa i prilika za razvoj dovodi do povećanja socioekonomske nejednakosti među zemljama. Rastuća trgovina, kao jedna od ključnih komponenti globalizacijskog procesa, unatoč svim svojim prednostima, ipak je imala utjecaj na produbljivanje nejednakosti. Naime, između razvijenih zemalja i zemalja u razvoju došlo je do postupnog povećanja plaća visokokvalificiranih radnika i smanjenja plaća manje kvalificiranih radnika. Na taj način stvorena je značajna razlika između ove dvije skupine radnika.

Uz troškove globalizacije često se veže i njezin utjecaj na lokalne industrije. Slobodna trgovina kao rezultat globalizacije dovodi do uvoza jeftine strane robe što predstavlja opasnost za poslovanje domaćih proizvođača. Inozemne tvrtke predstavljaju konkurenciju domaćim tvrtkama i na taj način mogu uzrokovati gubitak radnih mjesta i propadanje lokalnih industrija. Prethodno navedeno posebno se odnosi na zemlje s nižim troškovima proizvodnje. Takve zemlje privlače strane investitore zbog jeftine radne snage. Iskorištavanje radnika kroz prekovremeni rad, nedostatak prava, niske razine plaća i nedovoljna zaštita na radnom mjestu danas su problemi s kojima se susreće sve veći broj ljudi u zemljama u razvoju.

Iako je „svijet svjestan“ tog izazova, socijalni jaz i nejednakost ostaje veliki problem. Veliki dio profita često završi u rukama stranih kompanija ili bogatih pojedinaca, dok lokalno stanovništvo ostaje u siromaštvu bez odgovarajućih radnih prava. Troškovi globalizacije vidljivi su i u području financija. Financijske institucije pružaju zajmove manjim državama kroz svoje banke, ostvarujući tako znatne financijske dobitke na račun tih siromašnih i ranjivih naroda. Ogromni dugovi siromašnijih zemalja pružaju priliku velikim i bogatim igračima da ostvare kontrolu i dominaciju nad njima (Karlić, 2009).

Osim financijske nesigurnosti, još jedan izazov koji proces globalizacije nosi sa sobom jest tehnološka zaostalost zemalja u razvoju. Fokus na jeftinu proizvodnju ograničava ulaganja u istraživanje i razvoj, inovacije i tehnološki napredak te konkurentnost zemlje. Govoreći o prevelikoj orijentaciji na troškovno nisku proizvodnju nužno je naglasiti kako to dovodi do problema ekološke prirode. Korištenje tehnologija i postupaka koji nisu ekološki prihvatljivi rezultira emisijom velike količine onečišćujućih plinova i čestica u zraku kao što su sumpor-dioksid, dušikovi oksidi i čestice prašine.

Karlič (2009) navodi kako svi prethodno navedeni troškovi ukazuju na opasnosti koje globalizacijski proces donosi. Isti autor dalje navodi kako je od izuzetne važnosti osmisliti novi sadržaj globalizma i u njega ugraditi zaštitne mehanizme radi sprječavanja nekontrolirane vladavine novih tehnologija i multinacionalnog kapitala koji umanjuju ljudsko dostojanstvo pretvarajući pojedinca u nevažan dio ogromnog svjetskog stroja za stvaranje bogatstva i profita.

4. Razvojni dispariteti

Jedna od glavnih negativnih posljedica globalizacije su duboke ekonomske i socijalne razlike među zemljama i regijama diljem svijeta. Dok je, s jedne strane, ovaj fenomen otvorio vrata za ekonomski rast i napredak, istovremeno je pogoršao već tada postojeće nejednakosti i stvorio nove jazove između razvijenih zemalja i zemalja u razvoju. Razvojni disparitet ne ograničava se samo na područje ekonomije, već ima i značajan utjecaj na socijalnu sferu. Izazovi vezani uz siromaštvo, nedostatak pristupa obrazovanju i zdravstvenim uslugama postaju sve glasniji u raspravama o globalizacijskom procesu.

4.1. Ekonomske nejednakosti

Pitanje koje se često postavlja u raspravama vezanim uz globalizaciju jest je li ona dovela do veće ili manje nejednakosti. Prije pružanja detaljnijih informacija o globalnoj nejednakosti na području ekonomije, a iako je već spomenuto u poglavlju koje obrađuje pojam globalizacije, važno je još jednom naglasiti kako ovaj svjetski fenomen predstavlja preširok pojam da bi se moglo reći da je globalizacija ili samo dobra ili samo loša. Ipak, može se zasigurno reći kako taj proces ima svoje i dobre i loše strane, što ovisi o aspektu s kojeg se proučava, vremenskom razdoblju i lokaciji koja se promatra (Basu, 2006).

Globalizacija je ipak odigrala značajnu ulogu u oblikovanju dispariteta stvarajući nove dinamike u globalnoj ekonomiji koje su pogodile države na različite načine. Ekonomska nejednakost odnosi se na postojanje neravnoteže u raspodjeli bogatstva, prihoda i prilika među pojedincima ili društvenim skupinama. Ističu se tri ključna razloga zašto je nejednakost loša. „Prvo, izrazita nejednakost dovodi do ekonomske neefikasnosti jer, što je veća nejednakost, manji udio stanovništva može realizirati kredite, ulagati u obrazovanje i poslovanje, te štedjeti. Drugi razlog je u tome što nejednakost smanjuje socijalnu stabilnost i solidarnost, te pojačava političku moć bogatih, kao i njihovu ekonomsku moć pregovaranja. Treće, izrazita nejednakost se obično smatra nepravednom“ (Pavlišić, 2016). Unatoč prethodno iznesenim razlozima koji objašnjavaju zašto je nejednakost loša, među zagovornicima procesa globalizacije pronalazi se mišljenje kako je nejednakost posljedica te ključan preduvjet za poduzimanje rizika i ulaganje truda koje bi naposljetku vodile do efikasnosti (Papac, 2022). No, ekonomska nejednakost između zemalja ne može se jednostavno zanemariti.

Činjenica je da je sve veća integracija tržišta u područjima međunarodne trgovine i financija utjecala na nejednakost dohotka diljem svijeta.

Ne osporavajući koristi koje je globalizacija kroz slobodnu trgovinu pružila zemljama diljem svijeta, nužno je biti svjestan i troškova koji su se pojavili u obliku nejednake raspodjele dohotka. Ekonomska liberalizacija je razvijenim zemljama omogućila iskorištavanje prednosti globalnog gospodarstva, dok su zemlje u razvoju ostale u „sjeni“. „*Stiglitz (2006, str 8) tvrdi: „59% svjetske populacije živi u zemljama s rastućom nejednakošću, dok samo 5% živi u zemljama s opadajućom nejednakošću.“*“ (Atif i drugi, 2012). Isti autor navodi da čak u većini razvijenih zemalja bogati postaju bogatiji, dok siromašni često ne uspijevaju zadržati svoj ekonomski status.

Integracija tržišta i financijski sustav rezultirali su koncentracijom bogatstva u rukama malog broja pojedinaca ili korporacija. Naime, financijski sektor ima tendenciju generiranja visokih prihoda i profita za one koji su već bogati, dok većina stanovništva suočava se s izazovima u ostvarivanju napretka i prosperiteta. Također, otvaranje tržišta odigralo je važnu ulogu i u povećanju utjecaja multinacionalnih kompanija u stvaranju ekonomskih nejednakosti.

Aktivnosti globalnih kompanija kroz liberalizaciju tržišta imaju značajan ekonomski utjecaj na svjetske gospodarske procese. Prema Kvartuč (2021) djelovanje multinacionalnih kompanija usmjereno je isključivo na povećanje profita što za posljedicu ima stvaranje i održavanje ekonomske nejednakosti. Upravo zbog svoje moći multinacionalne korporacije utječu na pojedinačna nacionalna gospodarstva, pri čemu se nerijetko odluke istih smatraju superiornijima od vlada samih država (Vidović, 2020). Naime, različite statističke analize pokazuju da su prihodi najvećih svjetskih korporacija veći od BDP-a pojedinih zemalja. Primjerice, tržišna vrijednost Applea premašuje BDP zemalja poput Italije, Brazila, Kanade i Rusije (slika 1). Tako bi Apple zauzeo 8. mjesto najbogatije zemlje na svijetu, odnosno postoji samo sedam zemalja u svijetu s višim BDP-om od Appleovih 2,2 bilijuna dolara, a to su Sjedinjene Američke Države, Kina, Japan, Njemačka, Indija, Ujedinjeno Kraljevstvo i Francuska. Sukladno tome, zaključuje se da je ovaj tehnološki div, kako se kompanija Apple često naziva, bogatiji od 96% svijeta (Dughi, 2021).

Slika 1. Vrijednost Apple Inc. u usporedbi sa BDP-om zemalja svijeta

Izvor: autorica preuzela iz: Lishcuk, MacKeeper.com (2021)

Na slici 1 prikazana je usporedba tržišne vrijednosti Applea i bruto domaćeg proizvoda (BDP) zemalja diljem svijeta. Osim Applea, moguće je navesti i primjer tvrtke Microsoft čija tržišna vrijednost prema podacima iz 2021. godine iznosi 1,8 trilijuna dolara. Tim iznosom vrijednost Microsofta izjednačena je s BDP-om Kanade, a kompanija je bogatija čak od nekoliko razvijenih zemalja poput Australije, Španjolske i Indonezije. Zapravo, i Apple i Microsoft imaju veću tržišnu vrijednost od cijele srednje Europe i baltičkih zemalja zajedno. Upravo zbog ogromne tržišne vrijednosti, najveće svjetske kompanije, prvenstveno američke, uzrokuju povećanje nejednakosti kroz veće pregovaračke snage u odnosu na manja poduzeća i pojedince.

Često kroz uspostavljanje globalnih lanaca opskrbe koji povezuju proizvođače, dobavljače i distributere diljem svijeta dolazi do neravnoteže u raspodjeli vrijednosti unutar lanaca pri čemu velike kompanije ostvaruju veći udio profita, dok radnici i dobavljači dobivaju manji udio. Također, korištenjem različitih poreznih strategija multinacionalne kompanije nastoje smanjiti porezni teret radi ostvarenja većeg profita. Kao posljedica takvog načina poslovanja javlja se manjak sredstava u javnom sektoru za ulaganja u infrastrukturu, obrazovanje i socijalne programe.

Još jedan primjer koji pokazuje ulogu globalnih kompanija u stvaranju ekonomske nejednakosti jest premještanje proizvodnje u zemlje s jeftinom radnom snagom. Time se žele smanjiti troškovi proizvodnje opet u nastojanju ostvarenja većeg profita ne uzimajući u obzir da to vodi ka gubitku radnih mjesta i smanjenju plaća u zemljama s višim standardom života, dok su radnici u zemljama s niskim plaćama osuđeni na život u lošijim uvjetima.

Iako multinacionalne kompanije predstavljaju važan uzrok nejednakosti među zemljama, bitno je napomenuti kako ta nejednakost proizlazi i iz mnogih drugih faktora i mehanizama koji djeluju u društvu.

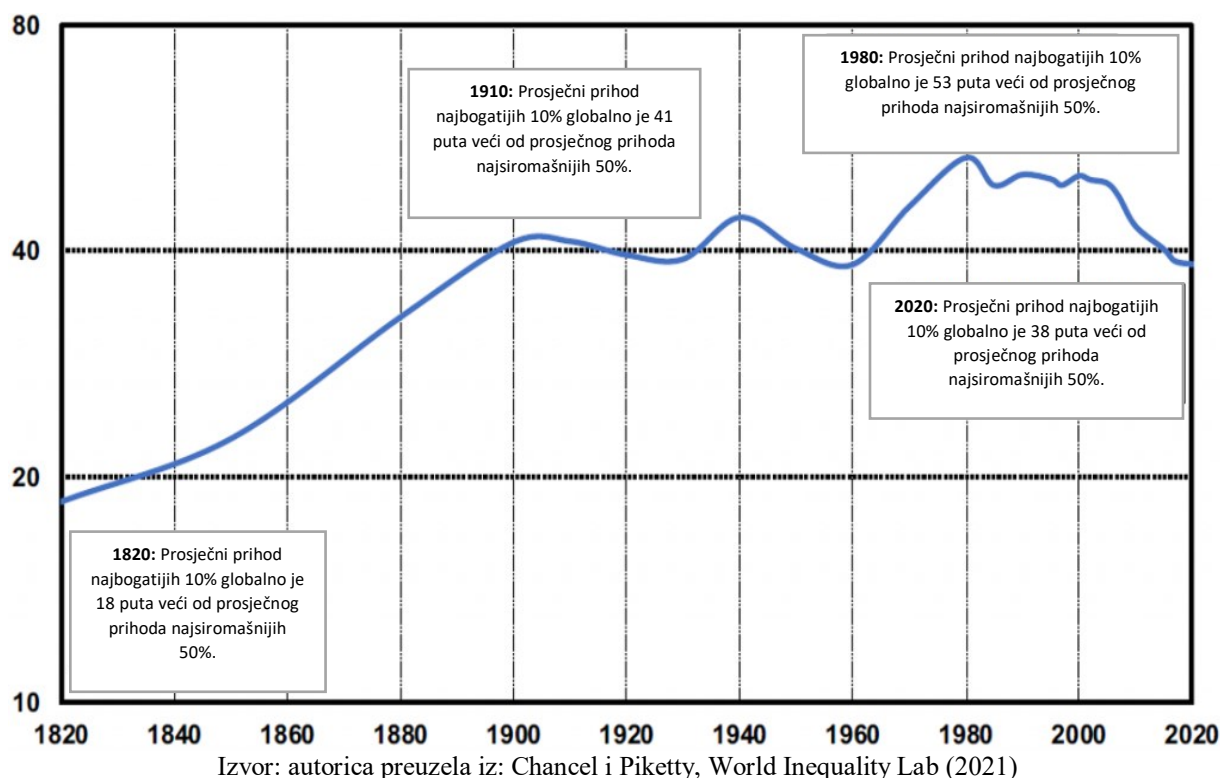
Moguće je izvršiti podjelu ekonomske nejednakosti na sljedeći način:

- nejednakost dohotka,
- nejednakost plaćanja,
- nejednakost bogatstva (El Balawi, 2018).

Rasprave o nejednakosti s ekonomskog aspekta globalizacije često se odnose upravo na nejednakost dohotka ili potrošnu nejednakost. Dohodovna nejednakost podrazumijeva nejednaku raspodjelu dohotka među pojedincima ili skupini pojedinaca. Dohoci mogu biti u obliku plaća, kapitalnih dobitaka, ulaganja, mirovina i najma. Nejednakost plaćanja opisuje razlike u visini plaća među ljudima i može se primijeniti na različite kontekste, kao što su unutar određenog poduzeća ili na razini svih plaćanja u jednoj zemlji. Plaće predstavljaju više od pola novčanih prihoda domaćinstava, odnosno one su najveći pojedinačni izvor dohotka, stoga njihova nejednakost ima značajan utjecaj na ukupnu ekonomsku nejednakost u društvu (Bićanić i drugi, 2018). Kada se raspravlja o ekonomskim nejednakostima, važno je uzeti u obzir i koncept bogatstvo. Naime, nejednakost se, osim kroz dohodak i plaće, može mjeriti i kroz imovinsko bogatstvo. Pojam bogatstva podrazumijeva ukupan iznos sredstava koje pojedinac ili kućanstvo ima na raspolaganju, a sredstva mogu uključivati i financijsku imovnu (dionice, nekretnine, privatna imovinska prava...). Nejednakost bogatstva znači nejednaku raspodjelu tih sredstava.

Tema nejednakosti dohotka postaje sve više istraživana tijekom godina i prepoznaje se kao ključni ekonomski, društveni i politički izazov. Grafikon 2 prikazuje kretanje globalne nejednakosti dohotka kroz razdoblje između 1820. do 2020. godine. Globalna nejednakost izražena je omjerom između prosječnog prihoda najbogatijih 10% i prosječnog prihoda najsiriomašnjih 50%. Grafikon pruža uvidu u promjene u raspodjeli dohotka na globalnoj razini tijekom više od dvjesto godina.

Grafikon 2. Nejednakost globalnog dohotka u razdoblju između 1820.-2020. godine

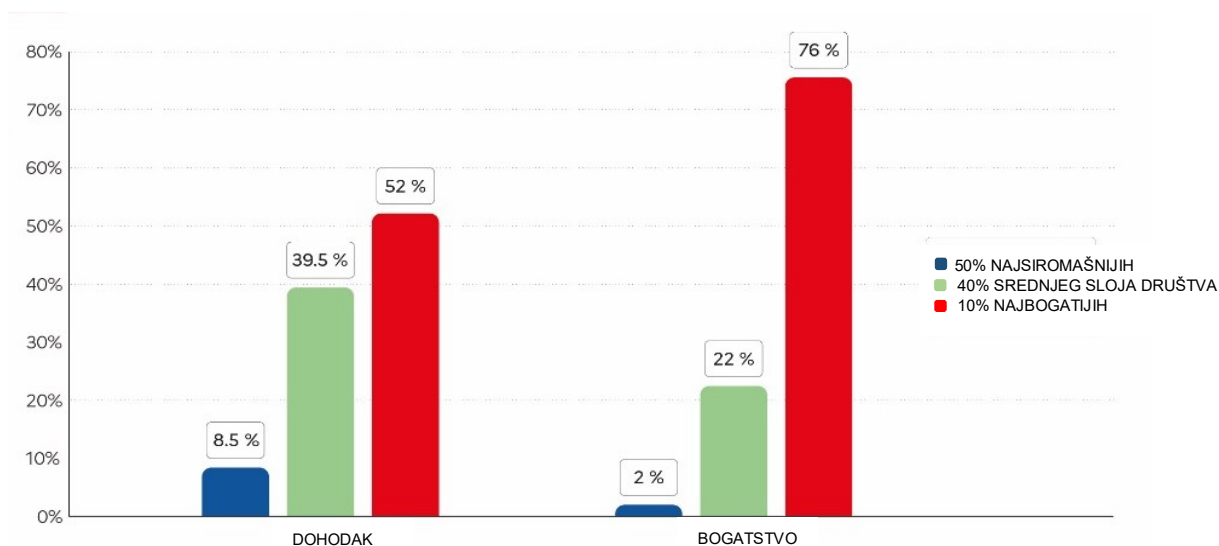

Prema grafikonu 2 moguće je zaključiti kako se globalna nejednakost dohotka više nego udvostručila između 1820. i 1910. godine, s 20% na otprilike 40%. U razdoblju između 1910. i 2020. godine globalna nejednakost dohotka se stabilizirala na nešto više od 40%. Tijekom 1820. godine prosječni prihod najbogatijih 10% bio je 18 puta veći od prosječnog prihoda najsiromašnijih 50%. Promatrajući razdoblje 1910. godine uočava se porast globalne nejednakosti dohotka te prosječni prihod najbogatijih 10% bio je 41 puta veći od prosječnog prihoda najsiromašnijih 50%. Dalje, tijekom 1980. godine zabilježen je novi rast nejednakosti dohotka. Naime, te godine prosječni prihod najbogatijih 10% bio je 53 puta veći od prosječnog prihoda najsiromašnijih 50%. Konačno, u razdoblju između 1980. do 2020. godine uočava se pad globalne nejednakosti dohotka, odnosno prosječni prihod najbogatijih 10% globalno je 38 puta veći od prosječnog prihoda najsiromašnijih 50% (Chancel i Piketty, 2021).

Osim istraživanja kretanja ekonomske nejednakosti tijekom vremena, moguće je i izvršiti analizu njezina kretanja tijekom jedne godine. Grafikon 3 prikazuje nejednakost raspodjele svjetskog dohotka i bogatstva među zemljama diljem svijeta u 2021. godini. Na vertikalnoj osi (y-os) prikazan je postotak svjetskog dohotka i bogatstva, dok horizontalna x-os prikazuje dohodak i bogatstvo.

Plava boja označava 50% najsiromašnije svjetske populacije, zelena boja predstavlja 40% srednjeg sloja društva, dok je crvenom bojom označeno 10% najbogatije svjetske populacije. Prva tri stupčasta grafikona prikazuju raspodjelu svjetskog dohotka prema različitim slojevima svjetskog stanovništva, dok druga tri stupčasta grafikona prikazuju raspodjelu svjetskog bogatstva s obzirom na najsiromašnju, srednju i najbogatiju svjetsku populaciju.

Grafikon 3. Nejednakost globalnog dohotka i bogatstva u 2021. godini

Izvor: autorica preuzela iz: Chancel i drugi, World Inequality Report (2022)

Prema grafikonu 3, najbogatijih 10% svjetske populacije u 2021. godini kontroliralo je 52% svjetskog dohotka, dok je najsiromašnja polovica populacije zarađivala samo 8,5% tog iznosa. Iste godine, prosječan pojedinac iz najbogatije polovice svjetske raspodjele dohotka zarađivao je 87.200 eura, što je otprilike 122.100 američkih dolara godišnje, dok je pojedinac iz najsiromašnije polovice svjetske raspodjele dohotka zarađivao 2.800 eura, odnosno 3.920 američkih dolara godišnje (Chancel i drugi, 2022). Dalje, iz grafikona 3 moguće je uočiti kako su nejednakosti u globalnom bogatstvu još izraženije od nejednakosti u dohotku. Najsiromašnja polovica svjetske populacije posjedovala je samo 2% ukupnog bogatstva, dok najbogatija polovica 76% ukupnog bogatstva. To znači da velika većina svjetskog bogatstva pripada samo malom broju ljudi.

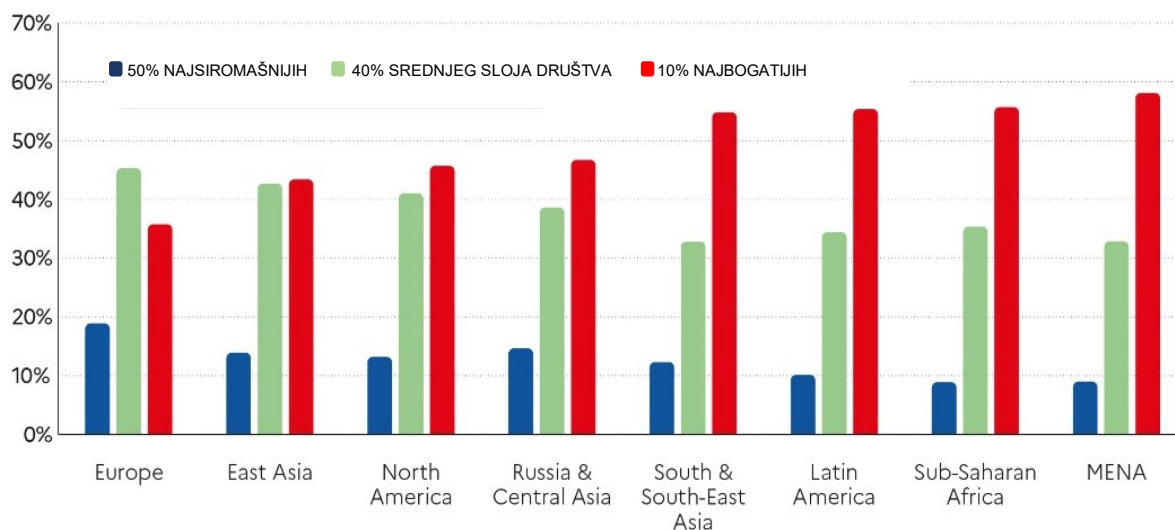
Na prosječnoj razini, najsiromašnija polovica populacije prema paritetu kupovne moći u 2021. godini posjedovala je 2.900 eura po odrasloj osobi, odnosno 4.100 američkih dolara. S druge strane, najbogatijih 10% prosječno posjedovalo 550.900 eura ili 771.300 američkih dolara (Chancel i drugi, 2022). Ovi podaci ukazuju na ogromnu razliku u bogatstvu između različitih slojeva svjetske populacije.

I drugi autori navode kako postoji općeniti trend rastuće nejednakosti dohotka među zemljama. Tako je, primjerice, „*nejednakost dohotka porasla u većini razvijenih ekonomija i glavnih zemalja u razvoju koje zajedno čine oko dvije trećine svjetske populacije i 85% globalnog BDP-a.*“ (Qureshi, 2023). Ista autorica navodi da je povećanje nejednakosti posebno izraženo na vrhu raspodjele dohotka, pri čemu se udio prihoda najbogatijih 10% naglo povećao u mnogim zemljama. To je posebno bilo izraženo za vrijeme globalne financijske krize tijekom 2008. i 2009. godine pa su tako skupine s niskim i srednjim prihodima pretrpjele ne baš male gubitke udjela u prihodu.

Zemlje u razvoju suočavaju se sa žestokom međunarodnom konkurencijom nakon 1980-ih godina kada su gotovo sve zemlje počele sudjelovati u procesu globalizacije. Lee (2014) u svom radu navodi kako relativno visokokvalificirani i bogatiji radnici u zemljama u razvoju proizvode dobra koja su prije proizvodili nisko kvalificirani radnici u razvijenim zemljama. Slijedom toga, rast međunarodne trgovine može pogoršati situaciju nisko kvalificiranih radnika u razvijenim zemljama, dok s druge strane može imati suprotan efekt na visokokvalificirane radnike u zemljama u razvoju, što dovodi do rasta nejednakosti u objema zemljama.

Grafikon 4 prikazuje udio nacionalnog dohotka u 2021. godini za 50% najsiromašnijih stanovnika, 40% srednjeg sloja društva i 10% najbogatijih prema regijama svijeta u 2021. godini. Na vertikalnoj osi nalazi se postotak nacionalnog dohotka, a na horizontalnoj osi su prikazane pojedine regije svijeta. To su Europa, Istočna Azija, Sjeverna Amerika, Rusija i Srednja Azija, Sjeverna i Sjeveroistočna Azija, Latinska Amerika, Subsaharska Afrika te regije Bliski istok i Sjeverna Afrika, skraćeno MENA (engl. *Middle East and North Africa*). Kao i na grafikonu 3, plava boja označava 50% najsiromašnije populacije, zelena boja predstavlja 40% srednjeg sloja društva, dok je crvenom bojom označeno 10% najbogatije populacije.

Grafikon 4. Udio nacionalnog dohotka prema regijama svijeta u 2021. godini

Izvor: autorica preuzela iz: Chancel i drugi, World Inequality Report (2022)

Na temelju grafikona 4 moguće je zaključiti kako je u 2021. godini MENA (regije Bliski istok i Sjeverna Afrika) bila najneujednačenija regija na svijetu, dok je Europa imala najnižu razinu nejednakosti. Grafikon 4 također prikazuje razine nejednakosti nacionalnih dohodaka i u ostalim regijama svijeta. Nejednakost je značajno varirala između najujednačenije regije, Europe, i najneujednačenije regije, Bliskog istoka i Sjeverne Afrike, odnosno regije MENA. U Europi, udio nacionalnog dohotka među najbogatijih 10% iznosio je oko 36%, dok je u MENA regiji nacionalni dohodak za isti sloj stanovnika dosegnuo 58%. Između ovih dviju razina postojala je raznolika raspodjela nacionalnog dohotka pa je tako u Istočnoj Aziji najbogatijih 10% posjedovalo 43% ukupnog prihoda, a u Latinskoj Americi 55% nacionalnog dohotka.

Govoreći o globalnoj ekonomskoj nejednakosti zanimljiva je i analiza određene skupine zemalja prema odabranim pokazateljima. Tablica 1 prikazuje usporedbu realnog bruto domaćeg proizvoda (BDP) u dolarima, izvoza robe i usluga u postotku BDP-a te vrijednost izravnih stranih ulaganja u dolarima. U tablici su navedene vrijednosti odabranih pokazatelja u godinama 1989., 1999., 2009. i 2021. Autorica je za analizu odabrala barem po jednu državu sa svakog kontinenta, pa se tako vrši usporedba prethodno navedenih pokazatelja nad sljedećom skupinom zemalja: Australija, Brazil, Kanada, Gana, Italija, Južna Koreja, Njemačka i Turska.

Tablica 1. Analiza zemalja prema odabranim pokazateljima

Država	Godina	BDP (u milijardama \$)	Izvoz robe i usluga (% BDP-a)	Izravna strana ulaganja (u milijardama \$)
Australija	1989	299.88	15,12	8.02
	1999	389.39	18,31	2.21
	2009	928.63	23,01	28.68
	2021	1,552.7	22,08	24.83
Brazil	1989	412.99	8,93	1.13
	1999	599.642	9,56	28.39
	2009	1,667.00	10,85	31.48
	2021	1,649.62	19,56	46.44
Kanada	1989	567.225	25,05	7.17
	1999	678.417	41,86	27.46
	2009	1,374.63	28,52	20.95
	2021	2,001.49	30,91	64.73
Gana	1989	5.25	16,74	15,000,000
	1999	7,72	32,08	243,700,000
	2009	26.05	29,29	2.37
	2021	79.16	29,91	2.61
Italija	1989	928.66	18,52	2.19
	1999	1,252.45	23,2	6.94
	2009	1,199.93	22,4	16.61
	2021	2,114.36	32,69	18.91
Južna Koreja	1989	246.93	27,36	1.39
	1999	497.51	32,59	10.73
	2009	943.94	45,19	9.02
	2021	1,810.96	42,04	22.06
Njemačka	1989	1,398.97	22,3	5.17
	1999	2,194.95	26,96	86.04
	2009	3,411.26	38,12	56.7
	2021	4,259.93	47,03	95.9
Turska	1989	107.14	16,2	663,000,000
	1999	256.40	18,81	783,000,000
	2009	649.29	23,37	8.59
	2021	819.03	35,3	13.32

Izvor: izrada autorice prema podacima dostupnim na Macrotrends.net (2023) i WorldBank.org (2023)

Promatranjem vrijednosti realnog BDP-a različitih zemalja po navedenim godinama može se zaključiti kako sve zemlje bilježe rast ovog makroekonomskog indikatora. Rast bruto domaćeg proizvoda ukazuje na ekonomski rast zemlje i povećanje proizvodnje dobara i usluga. Također, rast BDP-a ima i niz pozitivnih implikacija za društvo i gospodarstvo kao što su povećanje životnog standarda, smanjenje nezaposlenosti, veći prihodi za državu i tako dalje.

Iako je rast BDP-a zabilježen u svim odabranim zemljama, primjećuje se kako, primjerice, BDP afričke države Gane nije ni blizu razine BDP-a drugih zemalja. Određeni faktori utječu na to zašto neke zemlje imaju manji bruto domaći proizvod od drugih. Jedan od njih je svakako razina razvoja zemlje. Naime, činjenica je da se zemlje nalaze na različitim stupnjevima razvoja, odnosno, one koje su razvijenije obično imaju veći BDP zbog naprednije infrastrukture, tehnologije i obrazovanja. Isto tako, veličina i sastav stanovništva mogu značajno utjecati na BDP jer zemlje s velikim i radno sposobnim stanovništvom obično imaju veći BDP s obzirom na to da su u mogućnosti proizvesti više dobara i usluga.

Ako se promatra stupac „Izvoz robe i usluga“ ne može se reći kako on u svim državama raste iz godine u godinu. Za primjer se može uzeti Australija koja je u 2021. godini imala manji izvoz u postotku BDP-a nego u 2009. godini. Godinu 2021. obilježila je pandemija COVID-19. Iako su se zemlje nastojale što uspješnije nositi s tada novonastalom situacijom kada je doslovce cijeli svijet doživio „lockdown“, mogle su se osjetiti posljedice koje je COVID-19 ostavio na globalnu ekonomiju. Pandemija je uzrokovala smanjenje potražnje za mnogim proizvodima i uslugama, uključujući i one koje izvozi Australija. Također, uzrokovani su i prekidi u lancima opskrbe što je imalo negativan utjecaj na izvoz i povećanje transportnih troškova. Ipak, na temelju tablice može se reći kako su se u tom razdoblju neke države uspjele vrlo uspješno nositi s izazovima pandemije.

Zadnji stupac prikazuje vrijednosti izravnih stranih ulaganja (engl. *Foreign Direct Investment, FDI*). Direktna strana ulaganja jedan su od glavnih priljeva kapitala i pokretač ekonomskog rasta u mnogim zemljama. Sattarov (2012) u svom radu piše da „*FDI pomaže unaprijediti trgovinu, stvara mogućnosti za zapošljavanje, pridonosi transferu tehnologije i znanja u zemljama domaćinima. Stoga su razvijajuće zemlje, zemlje u nastajanju i zemlje u tranziciji sve više prepoznale FDI kao ključni čimbenik modernizacije i ekonomskog razvoja (OECD, 2002).*“. Prema tablici se zaključuje kako vrijednost izravnih stranih ulaganja za svaku odabranu zemlju raste što znači povećanje ukupne vrijednosti kapitala, resursa ili sredstava koja su investirana iz jedne zemlje u gospodarstvo druge zemlje. Međutim, važno je napomenuti da rast vrijednosti FDI-a nije nužno uvijek pozitivan. U nekim može doći do ovisnosti o stranim investicijama ili problema s iskorištavanjem prirodnih resursa. Stoga je važno da zemlje pažljivo upravljaju FDI-om kako bi osigurale da dugoročno donosi koristi za njihova gospodarstva.

Iako se iz tablice za svaku zemlju može uočiti rast odabranih pokazatelja, uspoređujući zemlje međusobno primjećuje se postojanje jazova. Afrička država Gana po svim je pokazateljima na vrlo niskoj razini za razliku od ostalih zemalja. Može se reći da otvorene zemlje ostvaruju značajna povećanja bruto domaćeg proizvoda u kraćem vremenskom razdoblju u odnosu na zatvorene zemlje (Gundlach i Nunnenkamp, 1996).

Raspravljajući o utjecaju globalizacije na zemlje u razvoju može se reći kako su te države često osjetljive na promjene na globalnim tržištima, kao što su fluktuacije cijena sirovina. Također, te zemlje imaju ograničen pristup financijskim resursima i kapitalu na svjetskim financijskim tržištima što otežava financiranje razvojnih projekata i infrastrukture. Zemlje u razvoju također se suočavaju i s drugim preprekama, uključujući posljedice pandemije i globalnih poremećaja u opskrbnom lancu koji su sada još više pogoršani zbog rata u Ukrajini. Mnogi autori se slažu kako će se jazovi još više povećavati kako se mijenja dohodak (Štefanac, 2017). Ako rast gospodarstva zemalja u razvoju oslabi, doći će do usporavanja pada nejednakosti među državama (Qureshi, 2023). Međutim, treba reći kako globalizacija ipak ima tendenciju povećanja kapitala i tehnologije u zemljama u razvoju koji mogu generirati višu stopu rasta dohotka nego što bi to bilo moguće u manje integriranom svjetskom gospodarstvu (Gundlach i Nunnenkamp, 1996).

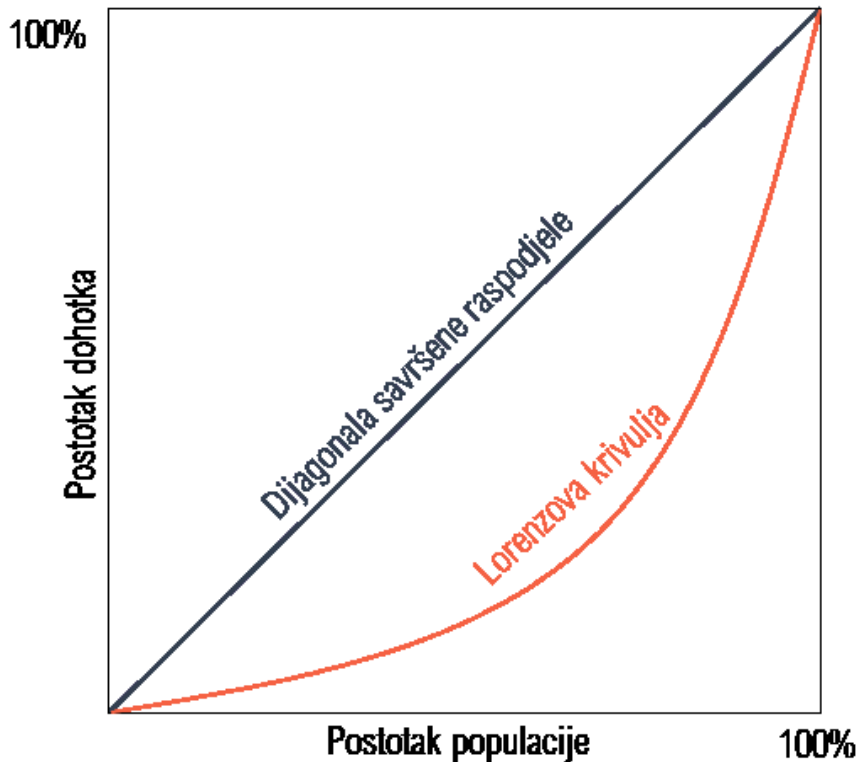
Dohodovna nejednakost obično se prikazuje s Lorenzovom krivuljom i izražava se Gini koeficijentom. Iako je ova nejednakost samo jedan aspekt šireg koncepta nejednakosti, značaj njezinog proučavanja leži u njezinom velikom utjecaju na zdravstveni standard, obrazovanje, društvenu koheziju i druge oblike nejednakosti.

4.1.1. Lorenzova krivulja

Lorenzova krivulja koristi se kao alat za analizu utjecaja globalizacije na raspodjelu dohotka u društvu. Krivulju je razvio američki ekonomist Max Lorenz 1905. godine, a ona prikazuje omjer kumulativnog udjela dohotka na x-osi prema kumulativnom udjelu populacije na y-osi. Iako raspodjela dohotka, na dugi rok, nije ključna odrednica ekonomskog prosperiteta kao što je to rast proizvodnosti, u prošloj je generaciji rast nejednakosti u raspodjeli dohotka bio glavnim izvorom povećanja životnog standarda vodećih 10% Amerikanaca (Cini i drugi, 2011). U skladu s prethodno iznesenim, važnu ulogu u procjeni socijalnog profila određene države imaju podaci o raspodjeli dohotka, a koji se grafički prikazuju uz pomoć Lorenzove krivulje.

Kao što je vidljivo na slici 2, x-os na grafu Lorenzove krivulje prikazuje postotak populacije počevši od najsiromašnijih stanovnika, dok y-os predstavlja postotak ukupnog dohotka koje pojedini postotak populacije posjeduje.

Slika 2. Lorenzova krivulja

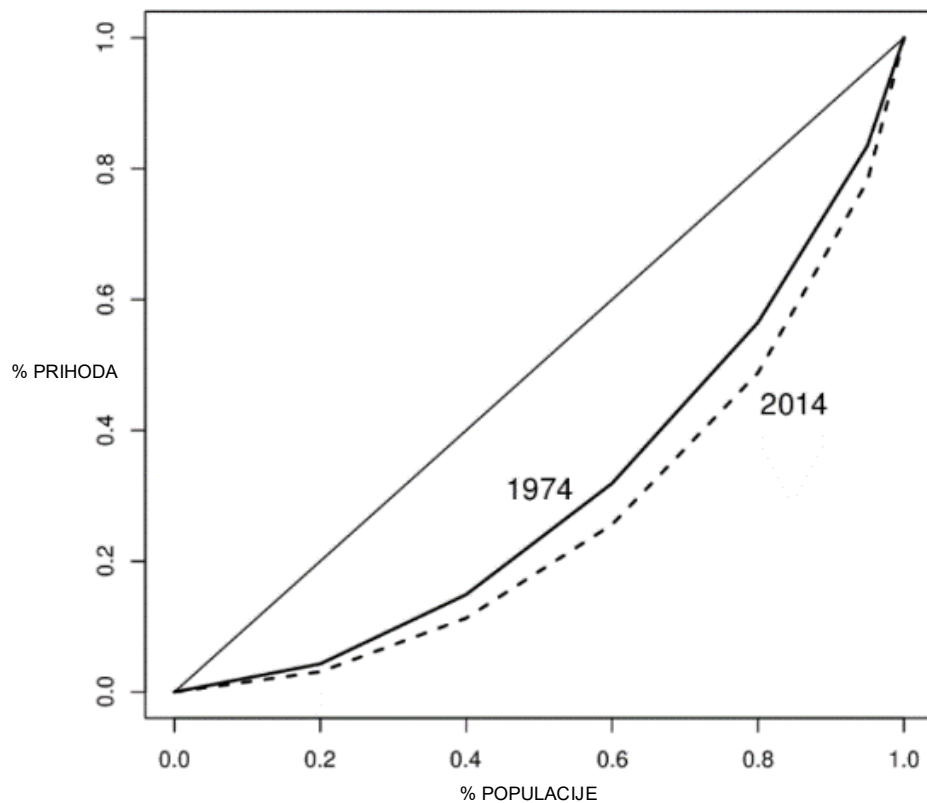

Izvor: izrada autorice prema Kožić, I. (2013)

Savršena jednakost raspodjele prikazuje dijagonalnu liniju od 45 stupnjeva, odnosno u slučaju jednake raspodjele 20% najsiromašnijih stanovnika posjedovalo bi 20% dohotka, 40% stanovnika imalo bi 40% dohotka i tako dalje. Međutim, činjenica je da u stvarnom svijetu postoji nejednakost raspodjele svjetskog dohotka, stoga Lorenzova krivulja često ima oblik konkavne krivulje što je prikazano ispod dijagonalne linije na slici 2. Konkavna krivulja tumači se na sljedeći način: 20% svjetskog stanovništva posjeduje 2% svjetskog dohotka, 10% dohotka otpada na 40% stanovnika i tako dalje. Razlika u dohocima se povećava kako se povećava površina između Lorenzove krivulje i linije potpune jednakosti. Naime, što je Lorenzova krivulja bliža liniji jednake raspodjele, to je manja razlika u dohocima, a veća izbočenost krivulje znači i veću dohodovnu razliku (Antunović, 2019).

Lorenzova krivulja dokaz je da raspodjela dohotka varira između zemalja svijeta, odnosno u razvijenim zemljama obično postoji manje nejednakosti u raspodjeli dohotka u usporedbi sa zemljama u razvoju.

Slika 3. Lorenzova krivulja u razdoblju između 1974.-2014.

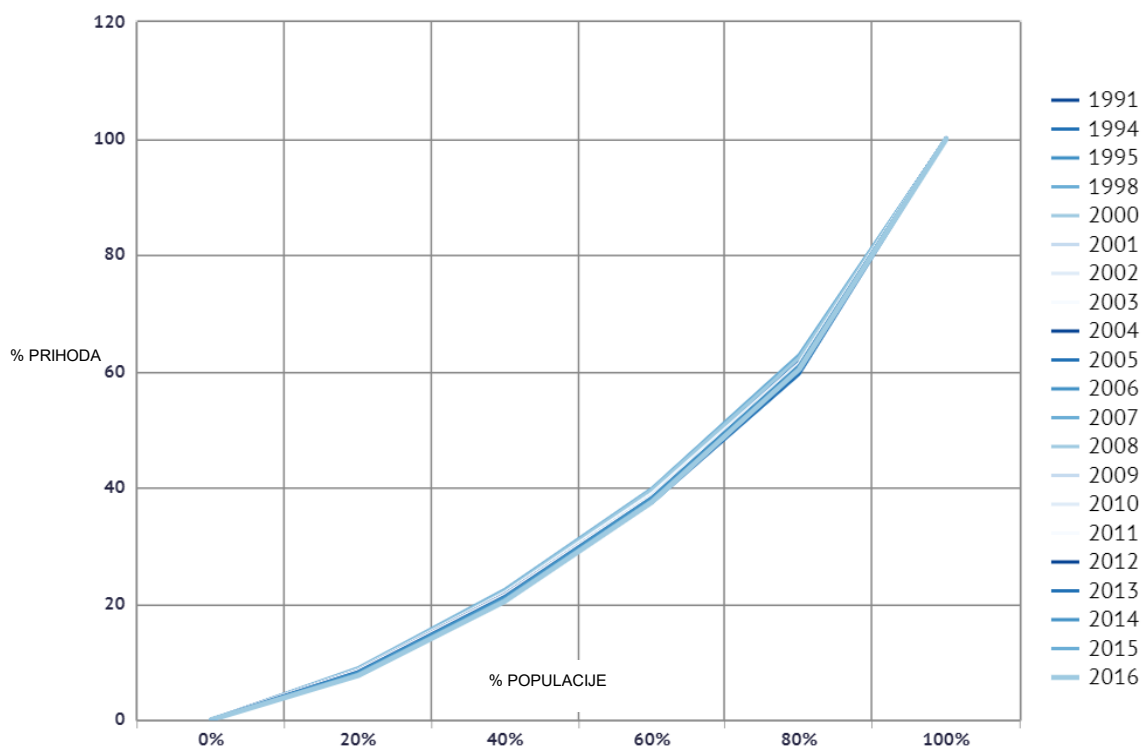
Izvor: autorica preuzela iz: ResearchGate.net (2015)

Na slici 3 može se uočiti kako Lorenzova krivulja u razdoblju od 40 godina postaje sve više konkavnog oblika što ukazuje na nejednaku raspodjelu dohotka u društvu koja s vremenom sve više raste. Oblik Lorenzove krivulje danas se puno ne razlikuje od onog kakvog je krivulja imala u 2014. godini.

Kao dokaz prethodno navedenog moguće je proučiti sliku 4 i sliku 5. Na vertikalnoj osi (y-os) prikazan je postotak ukupnog dohotka koje pojedini postotak populacije posjeduje, dok horizontalna os (x-os) prikazuje postotak populacije. Slika 4 prikazuje sve veću konkavnost krivulje Njemačke u razdoblju od 1991. do 2016. godine. Isto se može zamijetiti i na slici 5 koja prikazuje Lorenzovu krivulju za isto razdoblje, ali za Italiju.

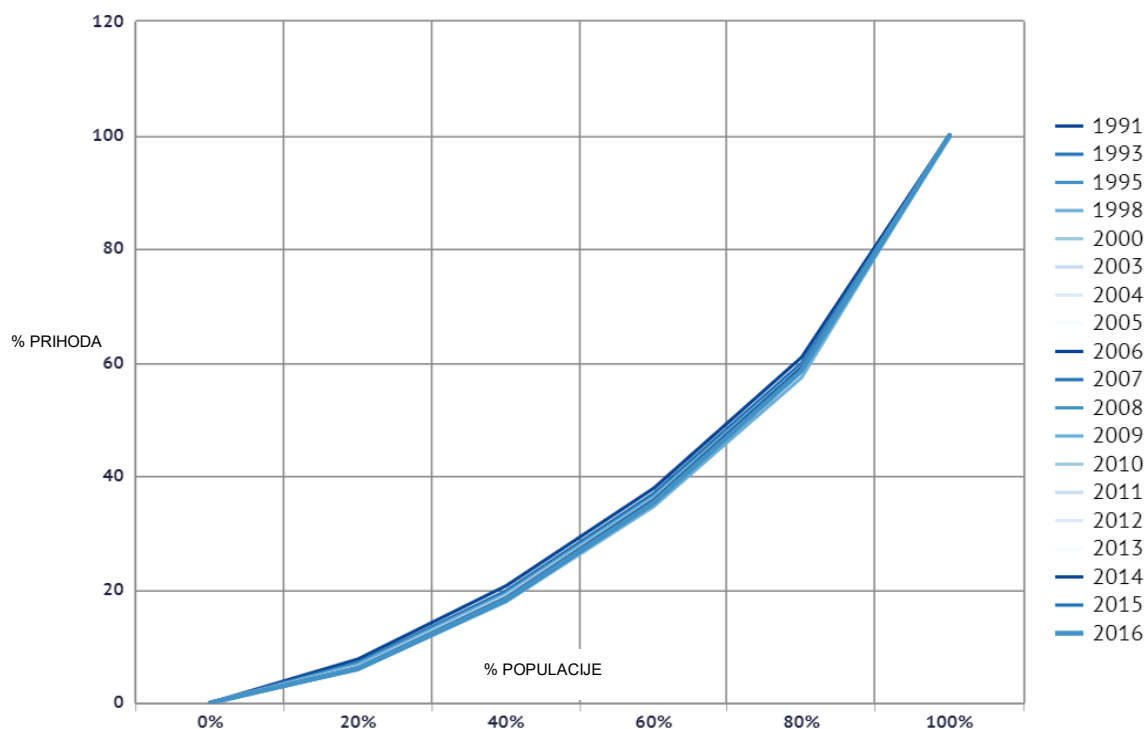
I krivulja Italije godinama poprima sve zakrivljeniji oblik što ukazuje na postojanje problema sve veće nejednakosti u raspodjeli dohotka. Bitno je napomenuti kako je Lorenzova krivulja važna jer pomaže ekonomistima u mjerenju i razumijevanju nejednakosti prihoda ili bogatstva. Ona također omogućuje usporedbu razine ekonomske nejednakosti između različitih zemalja kao što je u radu dana usporedba Lorenzove krivulje Njemačke i Italije.

Slika 4. Lorenzova krivulja Njemačke u razdoblju između 1991.-2016.

Izvor: autorica preuzela iz: Knoema.com (2019)

Slika 5. Lorenzova krivulja Italije u razdoblju između 1991.-2016

Iako se Lorenzova krivulja svake zemlje međusobno razlikuje, na temelju slika 4 i 5 može se primijetiti kako razlika između razine nejednakosti dohotka u Njemačkoj i Italiji nije prevelika, ali ona ipak postoji.

4.1.2. Gini koeficijent

Gini koeficijent statistička je mjera koja se koristi za kvantitativno mjerenje nejednakosti raspodjele dohotka, ali i za mjerenje nejednakosti bogatstva i diskriminirajuće moći rejting sustava u upravljanju kreditnim rizikom. Određuje se na temelju Lorenzove krivulje o kojoj je bilo riječ u prethodnom potpoglavlju. Koeficijent se dobiva izračunavanjem omjera površine između Lorenzove krivulje i dijagonale savršene raspodjele dohotka i ukupne površine ispod dijagonale. Vrijednost Gini koeficijenta kreće se između 0 i 1, gdje 0 predstavlja potpunu jednakost raspodjele dohotka, a vrijednost 1 znači potpunu nejednakost. Tablica 2 prikazuje pet zemalja s najvišom vrijednosti Gini koeficijenta u 2018. godini što znači da je u tim zemljama prisutna izuzetno velika nejednakost raspodjele dohotka.

Tablica 2. Pet zemalja sa najvišim Gini koeficijentom u 2018. godini

#	Zemlja	Gini koeficijent
1.	Južna Afrika	0,63
2.	Namibija	0,59
3.	Surinam	0,58
4.	Zambija	0,57
5.	Centralna Afrička Republika	0,56

Izvor: izrada autorice prema podacima dostupnim na Knoema.com (2018)

Na prvom mjestu u tablici nalazi se Južnoafrička Republika sa iznosom koeficijenta od 0,63 što ukazuje na postojanje vrlo visoke razine nejednakosti dohotka u toj zemlji. Druga afrička država, Namibija, zauzela je drugo mjesto s vrijednošću 0,59. Na trećem mjestu nalazi se južnoazijska država Šri Lanka, a na četvrtom Kina. Zambija se u 2018. godini nalazila na petom mjestu te je Gini koeficijent za ovu afričku državu u toj godini iznosio 0,50.

Tablica 3. Pet zemalja sa najvišim Gini koeficijentom u 2023. godini

#	Zemlja	Gini koeficijent
1.	Južna Afrika	0,58
2.	Namibija	0,55
3.	Šri Lanka	0,51
4.	Kina	0,51
5.	Zambija	0,50

Izvor: izrada autorice prema podacima dostupnim na Wisevoter.com (2023)

Prema podacima iz 2023. godine, a što je vidljivo i u tablici 3, zaključuje se kako je u toj godini Južnoafrička Republika zemlja s najvišom razinom nejednakosti dohotka u svijetu s iznosom Gini koeficijenta 0,63. Slijedi Namibija s koeficijentom 0,59, zatim Surinam s Gini koeficijentom od 0,58. Zambija mjeri iznos koeficijenta od 0,57, a na petom mjestu nalazi se Centralna Afrička Republika s iznosom koeficijenta od 0,56.

Razlozi zbog kojih afričke države, osim američke nezavisne države Surinam, zauzimaju prva mjesta u tablici zemalja s najvećom nejednakosti raspodjele dohotka mogu se pronaći u nejednakoj raspodjeli prirodnih resursa, nerazvijenoj infrastrukturi poput cesta, škola i zdravstvenih ustanova te nedostatku učinkovitih socijalnih sigurnosnih programa kao što su socijalna pomoć, mirovinske naknade i tako dalje. Sve prethodno izneseno opravdava mišljenje kritičara globalizacije kako ona ipak ne uspijeva svim zemljama omogućiti jednak životni standard i unatoč međunarodnoj povezanosti neke zemlje ostaju izolirane.

Uspoređujući tablice 2 i 3, odnosno godine 2018. i 2023., može se zaključiti kako se Južna Afrika nalazi na prvom mjestu u objema godinama. Drugim riječima, Južnoafrička Republika u razmaku od pet godina i dalje zadržava prvo mjesto po vrijednosti Gini koeficijenta što ju čini državom s najvišom razinom nejednakosti dohotka. Ista situacija je i s državom Namibija koja se i u 2018. i 2023. godini nalazi na drugom mjestu. U 2018. godini na trećem mjestu nalazi se Šri Lanka s iznosom koeficijenta 0,51. Međutim, uspoređujući tablice uočava se kako Šri Lanka u 2023. godini nije među pet država s najvećim iznosom Gini koeficijenta, što znači da se situacija u toj državi glede nejednakosti dohotka poboljšala. Nadalje, u tablici 2 na četvrtom mjestu nalazi se Kina s vrijednošću koeficijenta 0,51. Kao i Šri Lanka, ni Kina se ne nalazi u tablici 3. Prema podacima, Kina u 2023. godini zauzima 68 mjesto s iznosom koeficijenta od 0,38 (Wisevoter.com, 2023). Što se tiče Zambije, ona je u 2018. godini zauzela posljednje, peto mjesto. Promatrajući tablicu 2 uočava se kako se u razina nejednakosti dohotka u Zambija povećala te se ona u 2023. godini nalazi na četvrtom mjestu.

Tablica 4. Pet zemalja sa najnižim Gini koeficijentom u 2018. godini

#	Zemlja	Gini koeficijent
1.	Island	0,24
2.	Norveška	0,25
3.	Danska	0,25
4.	Finska	0,26
5.	Češka Republika	0,26

Izvor: izrada autorice prema podacima dostupnim na Knoema.com (2018)

Pet zemalja sa najnižim Gini koeficijentom u 2018. godini prikazane su u tablici 4. Island je u 2018. godini zauzeo prvo mjesto sa Gini koeficijentom od 0,24 i time je ova zemlja označena kao država sa najnižim razinom dohodovne nejednakosti. Na drugom mjestu u tablici nalazi se Norveška i iznosom koeficijenta od 0,25. Danska je na trećem mjestu, a Finska sa koeficijentom od 0,26 u 2018. godini nalazila se na četvrtom mjestu. Češka Republika je od pet zemalja sa najnižim Gini koeficijentom zauzela posljednje mjesto.

Tablica 5. Pet zemalja sa najnižim Gini koeficijentom u 2023. godini

#	Zemlja	Gini koeficijent
1.	Slovačka	0,23
2.	Bjelorusija	0,24
3.	Slovenija	0,24
4.	Armenija	0,25
5.	Češka Republika	0,26

Izvor: izrada autora prema podacima dostupnim na Wisevoter.com (2023)

U tablici 5 nalazi se popis pet zemalja s najnižim Gini koeficijentom u 2023. godini. Prema tablici 5 Slovačka je zemlja s najnižim Gini koeficijentom (0,23). Ovakav zavidan rezultat Slovačka postiže pružanjem jednakih mogućnosti za sve svoje građane i stvaranjem poštenog i pravednog društva u kojem su zadovoljene potrebe svih ljudi.

Nejednakost nastoje smanjiti implementiranjem progresivne politike oporezivanja koja osigurava da oni s većom ekonomskom moći plaćaju veći porez u odnosu na one koji ekonomski nisu u pogodnoj situaciji. Nakon Slovačke slijede Bjelorusija i Slovenija s jednakim iznosom od 0,24. Armenija se nalazi na četvrtom mjestu (0,25), dok se na petom mjestu sa malo višim koeficijentom od 0,26 nalazi Češka Republika.

Moguće je izvršiti usporedbu zemalja s najnižim Gini koeficijentom u 2018. i 2023. godini. Zaključuje se kako su države Island, Norveška, Danska i Finska u 2023. godini zauzele niža mjesta što znači da se uočava povećanje razine nejednakosti dohotka u tim zemljama i odnosu na 2018. godinu. S druge strane, Slovačka, Bjelorusija, Slovenija i Armenija u 2023. godini zauzimaju zavidne pozicije za razliku od mjerenja iz 2018. godine. Češka Republika i nakon pet godina ostaje na petom mjestu s istim iznosom Gini koeficijenta.

Gini koeficijent, osim što omogućuje razumijevanje i kvantifikaciju razlika u raspodjeli ekonomskih resursa unutar društva, također pomaže vladama zemalja u donošenju politika i mjera koje su usmjerene na smanjenje ekonomskih nejednakosti i poboljšanje ravnoteže u raspodjeli dohotka.

4.2. Siromaštvo i glad

Pitanje veze između globalizacije i siromaštva postalo je središnja tema u raspravama u međunarodnoj ekonomiji i sociologiji. Javljaju se suprotna mišljenja onome da globalizacija ima potencijal smanjiti siromaštvo i podići životni standard. Kritičari globalizacije argumentiraju da globalni sustav favorizira bogate zemlje i korporacije ostavljajući tako siromašnije zemlje u zaostatku. U prethodnom potpoglavlju detaljnije su razrađene nejednakosti s područja ekonomije, no važno je razlikovati nejednakost i siromaštvo. Naime, suzbijanje siromaštva neće nužno biti postignuto čak i uz odgovarajuće kombinacije ekonomskih politika koje osiguravaju rast i suzbijaju nejednakost (Grgurić, 2004). Siromaštvo je složen problem koji nadilazi ekonomski aspekt.

U ovom potpoglavlju nastoji temeljitije istražiti podjela zemalja svijeta na bogate i siromašne, a koja se, između ostalog, javlja kao rezultat razvoja procesa globalizacije. Prije iznošenja činjenica o povezanosti globalizacije i siromaštva nužno je dati definiciju ove negativne pojave.

Iako ne postoji općeprihvaćena definicija, Bejaković (2005) u svom radu navodi kako su „*ljudi siromašni ako nemaju dovoljno sredstava za svoje materijalne potrebe i ako ih uvjeti isključuju iz aktivnog sudjelovanja u djelatnostima koje se smatraju uobičajenima u društvu.*“. Stanje u kojem osoba, domaćinstvo ili zajednica nema dovoljno materijalnih resursa ili pristupa osnovnim uslugama i resursima potrebnim za zadovoljavanje osnovnih životnih potreba kao što su hrana, smještaj, obrazovanje, zdravstvena skrb i socijalna zaštita, rezultira nedostatkom osnovne prehrane, lošim stanjem zdravlja i nezaposlenošću. Sve to osobama, ali i zemljama u stanju siromaštva otežava razvijanje i sudjelovanje u društvu na jednak način kako to čine ostali.

Često se u raspravama o globalizaciji iznose tvrdnje kako se tim fenomenom produbljuje jaz između bogatih i siromašnih, odnosno bogati postaju još bogatiji, a siromašni sve siromašniji. Utjecaj globalizacije na siromaštvo ovisi o različitim čimbenicima, uključujući političke, ekonomske i socijalne uvjete u pojedinim zemljama i regijama. Moguće je navesti nekoliko faktora zbog kojih kritičari globalizaciju vide kao jednu od glavnih uzroka siromaštva u svijetu:

- neravnoteža u trgovini,
- nejednaka raspodjela dohotka te
- nejednak pristup resursima.

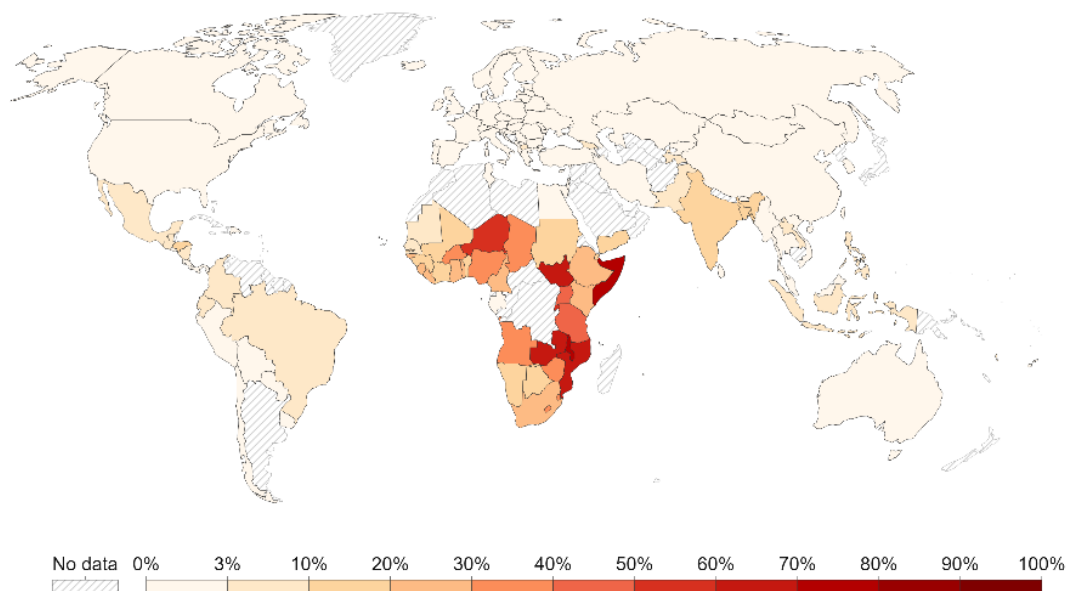
Neravnoteža u trgovini podrazumijeva postojanje nejednakosti u pristupu tržištima i resursima. Bogatije zemlje imaju veću moć pregovaranja i kontrolu nad trgovinskim sporazumima, dok se siromašnije zemlje suočavaju s poteškoćama u izvozu svojih proizvoda i s konkurencijom u obliku uvoza jeftinije robe što vodi smanjenju prihoda zemalja u razvoju. Drugi razlog koji se može navesti za nastajanje siromaštva jest nejednaka raspodjela dohotka. O ovom uzroku siromaštva detaljnije se govori u prethodnom potpoglavlju u kojem se navodi kako je bogatstvo koncentrirano kod malog broja bogatih pojedinaca i korporacija. Ekonomski rast i dobit često idu u korist multinacionalnih kompanija i vodećih financijskih institucija što dodatno produbljuje jaz između bogatih i siromašnih slojeva društva. Konačno, nejednak pristup resursima odnosi se na ograničen pristup i kontrolu nad resursima te eksploataciju prirodnih resursa zemalja u razvoju od strane bogatijih zemalja što otežava njihov razvoj i dodatno pogoršava ekonomsku situaciju.

Postojeći model međunarodne trgovine odražava interese razvijenih industrijskih zemalja te zahtijeva smanjenje neravnoteže i osiguranje pravednijeg pristupa trgovini za zemlje u razvoju. Naime, 70% prihoda od međunarodne trgovine završava u rukama razvijenih zemalja, iako čak 80% svjetskog stanovništva živi u zemljama Trećeg svijeta.

Mesarić (2007) nadalje navodi kako nejednakost u raspodjeli prihoda ukazuje na to da postoje jasne razlike u ekonomskim mogućnostima i privilegijama između razvijenih i nerazvijenih zemalja, stoga je potrebno preispitati postojeće trgovinske aranžmane i osmisлити pravedniji sustav koji će omogućiti ravnotežu i napredak za sve zemlje, bez obzira na njihovu razinu razvoja.

Podaci Svjetske banke otkrivaju kako 719 milijuna ljudi diljem svijeta, što je otprilike 9,2% globalne populacije, živi u uvjetima ekstremnog siromaštva (slika 6). To znači da ovi ljudi svakodnevno moraju preživljavati s iznosom manjim od 2,15 dolara.

Slika 6. Udio populacije koja je živjela sa manje od 2,15 dolara dnevno u 2019. godini

Izvor: Hasell, J. i drugi, Our World in Data.org (2021)

Na slici 6 moguće je uočiti kako je siromaštvo visoko koncentrirano u afričkim zemljama. Mnoge afričke države suočavaju se s izazovima kao što su nedostatak pristupa obrazovanju, zdravstvenoj skrbi, osnovnim potrebama i zapošljavanju. Unatoč napretku u nekim područjima, siromaštvo i dalje predstavlja ozbiljan problem koji zahtijeva sveobuhvatne mjere i ulaganja u razvoj afričkih zemalja. Uvjeti života za 9,2% svjetskog stanovništva su iznimno teški.

Mnogi su ljudi prisiljeni satima svakodnevno tražiti pitku vodu, a privatne kompanije su sve više uključene u njezino upravljanje radi ostvarivanja profita. Trend podizanja cijena vode rezultira nedostupnošću tog ključnog resursa za ljude u siromašnijim zajednicama.

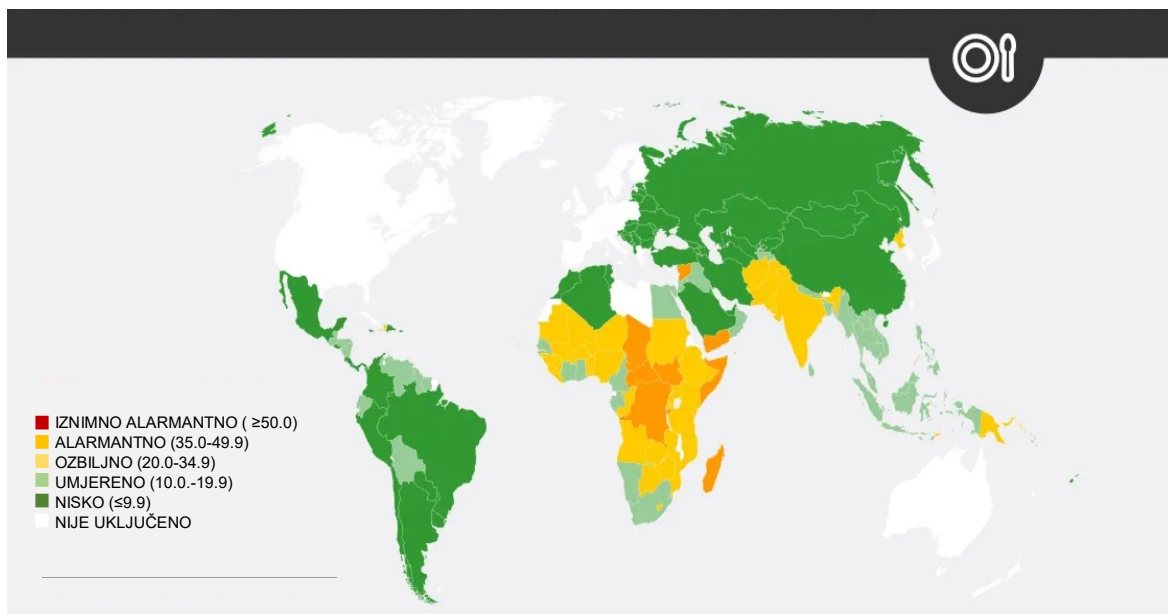
Kada visoke cijene vode postanu nepodnošljive za siromašne ljude, oni se suočavaju s izazovom zadovoljavanja osnovnih ljudskih potreba kao što su piće, kuhanje, higijena i poljoprivreda.

Dokaz o nejednakoj konzumaciji vode u svom radu iznosi Šimleša (2006) navodeći da se 2,5 milijardi galona vode koristi za navodnjavanje golf terena u svijetu, dok je ta ista količina dovoljna za podmirenje dnevnog minimuma vode za oko 4.7 milijardi ljudi (Štefanac, 2017). Ova nejednakost u pristupu vodi ilustrira probleme koji pogađaju zemlje u razvoju i naglašava potrebu za uspostavljanjem ravnoteže u korištenju vodenih resursa te jednakom pristupu vodi za sve ljude neovisno o lokaciji na kojoj se nalaze ili ekonomskom statusu.

Uz siromaštvo se veže i pojam gladi. Globalni indeks gladi (engl. *Global Hunger Indeks, GHI*) je mjera koja se koristi za procjenu i rangiranje razine gladi i problema vezanih uz prehranu u svijetu. Ovaj indeks uzima u obzir nekoliko ključnih pokazatelja uključujući stopu smrtnosti djece mlađe od pet godina i stopu neuhranjenosti kod djece i odraslih. Izračunava se na temelju podataka o prehrani, zdravlju i preživljavanju iz različitih izvora, uključujući podatke Ujedinjenih naroda, Svjetske zdravstvene organizacije i Svjetske banke. Rezultati se prikazuju kao brožčane vrijednosti, a što je globalni indeks gladi viši to zemlja ima veće probleme s prehranom i veću razinu gladi.

Prema globalnom indeksu gladi ona se najviše primjećuje u afričkim državama. U njih pet situacija po pitanju gladi vrlo je zabrinjavajuća, a to su zemlje Srednjoafrička Republika, Čad, Demokratska Republika Kongo, Madagaskar i Jemen. Manje alarmantna situacija jest u sljedeće četiri zemlje: Burundiju, Somaliji, Južnom Sudanu i Siriji, a u još 35 zemalja glad se smatra vrlo ozbiljnim problemom (slika 7).

Slika 7. Globalni indeks gladi u 2022. godini

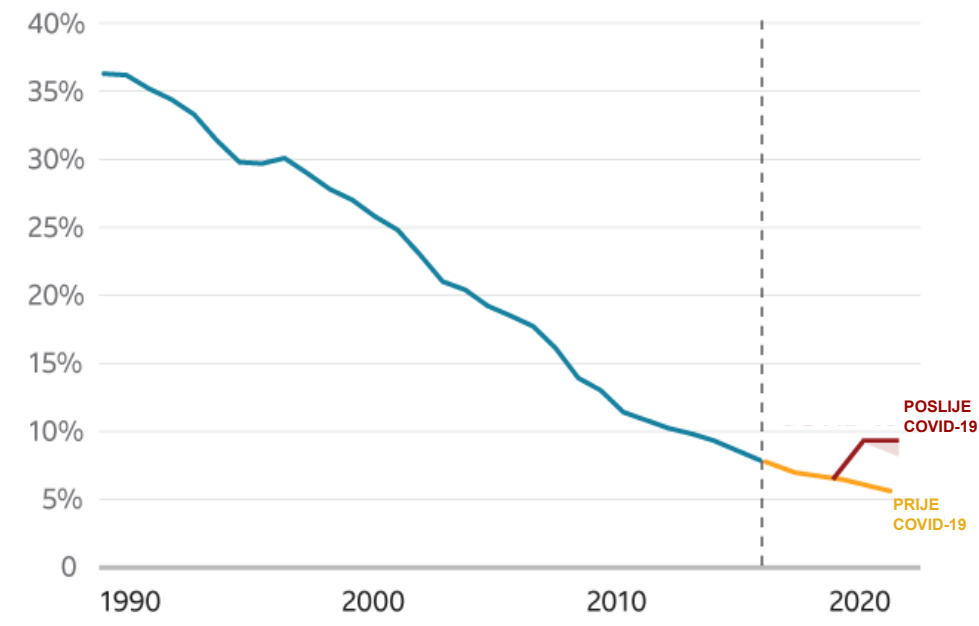
Izvor: Cocern Worldwide.net (2022)

4.2.1. Apsolutno i relativno siromaštvo

Siromaštvo se može podijeliti na apsolutno i relativno dohodovno siromaštvo. Apsolutno siromaštvo odnosi se na krajnje niske razine dohotka ili životnih uvjeta u kojima ljudi nemaju dovoljno sredstava za zadovoljavanje osnovnih potreba. Život u apsolutnom siromaštvu podrazumijeva život u neodgovarajućim uvjetima, bez pitke vode, lijekovi i odjeća predstavljaju luksuz koje si ljudi ne mogu priuštiti. Obično se temelji na liniji siromaštva koja predstavlja minimalnu razinu prihoda potrebnu za osnovno preživljavanje. Primjer takve mjere je linija siromaštva koja postavlja granicu ispod koje se smatra da osoba živi u apsolutnom siromaštvu, kao što je na primjer međunarodna linija siromaštva od 1,90 dolara dnevno koju koristi Svjetska banka, odnosno 3,20 dolara i 5,50 dolara za zemlje nižeg odnosno višeg srednjeg dohotka. Razina siromaštva varira između zemalja u razvoju i bogatih zemalja, a zbog pogrešnih uspoređivanja može doći do podcjenjivanja ozbiljnosti siromaštva kao globalnog problema. Pojedinci u bogatijim zemljama suočavaju se s manje izraženom materijalnom neimaštinom u usporedbi s osobama koje su siromašne u zemljama u razvoju (Štefanac, 2017).

Iako se tijekom godina postotak svjetske populacija koja živi u ekstremnom ili apsolutnom siromaštvu smanjivao, pandemija COVID-19 uzrokovala je rast apsolutnog siromaštva prvi put nakon 20 godina (slika 8).

Slika 8. Porast apsolutnog siromaštva nakon pandemije COVID-19

Izvor: autorica preuzela iz: BBC News.com (2020)

Zatvaranje tvrtki, ograničenja putovanja i „lockdown“ mjere rezultirale su gubitkom radnih mjesta, smanjenjem prihoda i povećanjem nezaposlenosti. Mnogi su ljudi izgubili izvore prihoda i suočili se s financijskom neizvjesnošću, što je dovelo do porasta apsolutnog siromaštva. Pandemija je uzrokovala i poremećaje u globalnom lancu opskrbe i poljoprivrednu proizvodnju. Ograničenja u kretanju radne snage, transportu i trgovini doveli su do nestašice hrane i povećanja cijena što je rezultiralo povećanjem razine gladi u svijetu. Isto tako, zbog ograničenih resursa mnogi siromašni ljudi ostali su bez adekvatne socijalne podrške i zdravstvene skrbi što je dodatno pogoršalo situaciju zemalja u razvoju. Iako globalizacija u svom razvoju teži sve većoj povezanosti zemalja diljem svijeta, pandemija je zahtijevala zatvaranje granica država čime je pružanje pomoći zemljama u razvoju bile uvelike otežano, a što se odrazilo na rast broja ljudi koji žive u apsolutnom siromaštvu. S druge strane, relativno siromaštvo odnosi se na usporedbu prihoda ili životnih uvjeta pojedinca ili kućanstva s ostatkom društva.

Naime, osoba se smatra relativno siromašnom ako se nalazi ispod određenog postotka prosječnog prihoda ili bogatstva, te ova mjera uzima u društvene norme i percepcije siromaštva naglašavajući socijalnu nejednakost. Kod apsolutnog siromaštva pojedinac je uvijek siromašan na isti način, neovisno o zemlji u kojoj živi. Međutim, značenje relativnog siromaštva ovisi o zemlji u kojoj pojedinac živi i standardu koji većina stanovništva ima u određenom vremenskom razdoblju (Bonić, 2020). Europska komisija navodi kako relativno siromaštvo podrazumijeva situaciju u kojoj prihodi i resursi jedne osobe ili skupine nisu dovoljni da bi se postigao prihvatljiv standard života u određenom društvu.

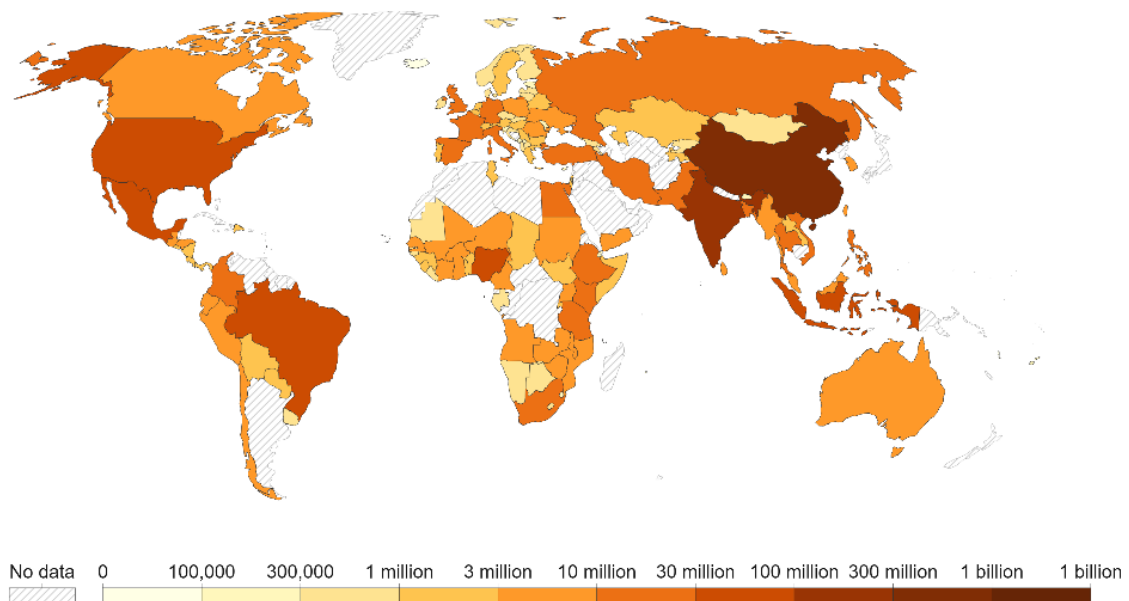
Osobe koje žive u relativnom siromaštvu suočavaju se s brojnim izazovima, uključujući nezaposlenost, niske prihode, loše uvjete stanovanja, nedovoljnu zdravstvenu skrb te ograničen pristup obrazovanju, kulturi, sportu i rekreaciji. Često su isključeni iz aktivnosti koje su norma za ostatak društva, što može rezultirati ograničenim pristupom temeljnim pravima i marginalizacijom (Fišer Marković, 2016). Ova vrsta siromaštva najčešće se mjeri udjelom ili postotkom stanovništva koje ima prihode ispod određenog postavljenog praga siromaštva, a taj prag može biti definiran kao određeni postotak prosječnog prihoda ili medijana prihoda u društvu. Primjerice, Europska Unija kao granicu relativnog siromaštva koristi definiciju da su siromašni oni čiji je dohodak niži od 60% prosječnog prihoda.

U publikaciji Hrvatske mreže protiv siromaštva (HMPS) navedeno je da se, ako se uspoređuju stope dohodovnog siromaštva među zemljama, mogu zanemariti značajne razlike u stvarnom životnom standardu, osim ako se ne uzme u obzir stvarna vrijednost linije siromaštva unutar pojedine zemlje. To znači da kada se promatra koliko novca osoba ima na raspolaganju ako se nalazi na liniji siromaštva u različitim zemljama (prag rizika od siromaštva), razlike mogu biti iznenađujuće velike. Na primjer, osoba koja živi sama na liniji siromaštva u Rumunjskoj raspolaže s 2.161 eurima godišnje, dok u Bugarskoj iznosi 3.476 eura, u Latviji, Litvi, Mađarskoj i Poljskoj između 3.603 i 5.117 eura. Istovremeno, ta ista osoba bi imala godišnji prihod od 15.996 eura u Luksemburgu i 11.196 eura u Danskoj (Fišer Marković, 2016).

Iako globalizacija nije jedini faktor koji izaziva relativno siromaštvo, liberalizacija tržišta može dovesti do konkurencije koja negativno utječe na neke sektore ili skupine ljudi, posebno one koji su slabije prilagođeni promjenama. Migracija radne snage iz siromašnih zemalja prema bogatijim zemljama dovodi do povećanja relativnog siromaštva među određenim skupinama stanovništva u tim zemljama.

Isto tako, gubitak tradicionalnih industrija u zemljama koje se oslanjaju na određene sektore ili izvore prihoda, osim drugih ekonomskih i socijalnih posljedica, uzrokuje i porast relativnog siromaštva u pogođenim zemljama. Broj stanovnika koji žive u relativnom siromaštvu u zemljama diljem svijeta prikazan je na slici 9.

Slika 9. Broj ljudi ispod 60% medijalnog dohotka u državama svijeta

Izvor: Hasell, J. i drugi, Our World in Data.org (2021)

Analizom slike 9 može se zaključiti da Kina ima najveći broj ljudi koji žive u relativnom siromaštvu, što nije iznenađujuće s obzirom na to da je Kina i dalje najmnogoljudnija država na svijetu. Indija se približava prvom mjestu po broju stanovnika stoga ne čudi činjenica da ona slijedi nakon Kine u pogledu relativno siromašnog stanovništva. Države poput Brazila, Meksika, Sjedinjenih Američkih Država, Indonezije i Nigerije imaju između 100 i 300 milijuna ljudi u relativnom siromaštvu, dok s druge strane, države poput Islanda, Moldavije, Estonije, Luksemburga, Cipra i Butana imaju bolju situaciju, ali zbog manjeg broja stanovnika i manje površine ne mogu se uspoređivati s Kinom i Indijom što je i razlog manjeg broja stanovnika u relativnom siromaštvu.

4.2.2. Globalizacija i obrazovanje u zemljama u razvoju

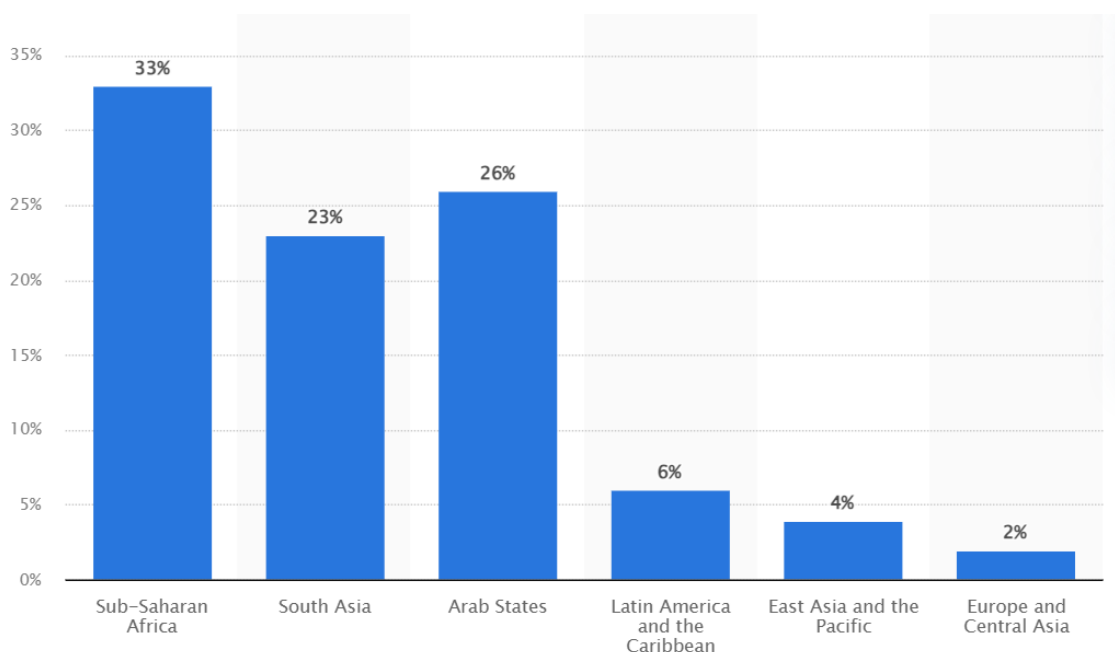
Bakhtiari i Shajar (2006) slažu se kako ljudi mogu doprinijeti i imati koristi od globalizacije samo ako imaju znanja, vještine i sposobnosti potrebne za zadovoljenje osnovnih životnih potreba. Sukladno tome, svi ljudi trebaju zaposlenje radi ostvarenja prihoda kako bi kao građani mogli sudjelovati u lokalnim, nacionalnim i globalnim zajednicama. Kao temelj i bitna pokretačka snaga ekonomskog, društvenog i ljudskog razvoja, obrazovanje je ključno za izlazak zemalja u razvoju iz ekstremnog siromaštva i smanjenje razine gladi. Da bi ono ostvarilo svoju svrhu i pomoglo zemljama u borbi protiv siromaštva, nacionalne vlade moraju osigurati dovoljno resursa za obrazovanje, osnovnu infrastrukturu i okoliš te stvoriti institucionalni okvir koji osigurava široki pristup i mogućnosti. Međutim, ove zemlje često se susreću s nedostatkom financijskih sredstava za ulaganje u obrazovni sustav. Glavni razlog za to jest to što globalizacija ide u korist razvijenih zemalja i multinacionalnih kompanija koje su zbog toga često nazivane „nositeljima globalizacije“.

Poticanje tržišnog natjecanja koje se temelji na ekonomskoj efikasnosti i konkurenciji dovodi do marginalizacije manjih obrazovnih sustava u zemljama u razvoju i one ne bivaju u mogućnosti konkurirati velikim, razvijenim zemljama i multinacionalnim kompanijama. Nedostatak mogućnosti za pružanje adekvatnog obrazovanja podrazumijeva nemogućnost izgradnje kvalitetnih obrazovnih sustava te osiguranja stručnih nastavnika, materijala i opreme za učenje. Sve to vodi ka niskoj razini obrazovnih standarda što na kraju ograničava mogućnosti za ekonomski napredak zemlje. Nedostatak investicija u obrazovanje stvara začarani krug siromaštva. Naime, slaba obrazovna infrastruktura dovodi do nedovoljne pripreme mladih ljudi za tržište rada što otežava pronalazak kvalitetnih poslova i stvaranje prihoda. Manjak prihoda onemogućava daljnje ulaganje u obrazovanje, čime se siromaštvo nastavlja i pogoršava iz generacije u generaciju.

Prema podacima Svjetske banke, 1820. godine stopa pismenosti svjetskog stanovništva od srednjoškolske dobi nadalje iznosila je samo 12%. Godine 1900. stopa pismenosti jedva je prešla 20%, 1950-ih godina ona doseže 42%, a 1983. godine 70%. Danas globalna stopa pismenosti iznosi 87% posto, odnosno gotovo devet od deset ljudi u svijetu zna čitati i pisati (Buchholz, 2022). Međutim, i dalje se uočavaju jake regionalne nejednakosti. Iako je većina razvijenih zemalja dosegla stopu pismenosti višu od 90%, podsaharska Afrika, Južna Azija, ali i arapske države po pitanju pismenosti i dalje zaostaju.

Grafikon 5 prikazuje stopu nepismenosti prema svjetskim regijama među svim odraslim osobama starijim od 15 godina u 2020. godini. Stopa nepismenosti definira se kao postotak stanovništva starijeg od 15 godina koji ne zna čitati ni pisati. Prema grafikonu 5 visoke stope nepismenosti u 2020. godini zabilježene se u podsaharskoj Africi (33%), arapskim državama (26%) i Južnoj Aziji (23%). U Latinskoj Americi i na Karibima u istoj godini izmjerena je stopa nepismenosti od 6%. Zatim slijedi Istočna Azija i Pacifik s 4% nepismenosti. Najmanja stopa nepismenosti uočava se u europskim državama i Srednjoj Aziji gdje ona iznosi samo 2%.

Grafikon 5. Stopa nepismenosti među svim odraslim osobama (starijim od 15 godina) u 2020. godini, prema svjetskim regijama

Izvor: autorica preuzela iz: Statista.com (2023)

S obzirom na prethodno izložene podatke, zaključuje se da unatoč značajnom smanjenju razine nepismenosti tijekom proteklih desetljeća, nepismenost i dalje predstavlja izazov za određene regije, uspoređujući tako njihov ekonomski napredak. Rješenje za izlazak iz začaranog kruga siromaštva moguće je pronaći u stvaranju održivih modela financiranja obrazovanja u zemljama u razvoju. Inozemna ulaganja u države suočene s visokom razinom siromaštva predstavljaju značajan napredak u podizanju razine poslovnog kapitala i dohotka. Javni sektor trebao bi težiti usmjerenju svog fokusa na ulaganje u područja poput obrazovanja i zdravstva.

Važna su i ulaganja u infrastrukturu, prirodne resurse, javne institucije te kapital znanja radi postizanja gospodarskog razvoja i napretka (Bonić, 2020).

Osim zemalja u razvoju i razvijene zemlje se susreću da nedovoljno dobrim obrazovnim sustavima koje se više ne čine prilagođenima novim potrebama s kojim se suočavaju ljudi diljem svijeta. Primjedbu Renea Bendita i Wolfganga Gaisera o obrazovnom sustavu u SAD-u Bakhtiari i Shajar (2006) iznose u svom radu navodeći kako obrazovni sustav nije uspio zadovoljiti trenutne društvene izazove, a povećanje problema mladih poput problematičnog prijelaza u radni svijet, povećanja siromaštva, tinejdžerskih trudnoća, zloupotrebe droga, netolerancije prema manjinama, maloljetničke delinkvencije i nasilja tretira se kao odraz činjenice da škole više nemaju nikakvu vezu sa stvarnim životnim svijetom. Činjenica je da ljudi danas ne moraju samo stjecati znanje i alate tradicionalnog znanja, već prije svega moraju biti sposobni stjecati nove vještine koje traži društvo znanja.

5. Uloga države u gospodarstvu

U okviru globalizacije, države se suočavaju s novim izazovima i prilikama u svojoj ulozi u gospodarstvu. Sve veća integracija svjetskog gospodarstva putem slobodne trgovine, financijski tokovi, tehnološki napredak i međunarodna mobilnost kapitala i radne snage „tjeraju“ države na prilagođavanje njihovih nacionalnih politika i strategija novim ekonomskim uvjetima. Tim procesom uloga države podvrgnuta je promjenama u gospodarstvu i izazovima u smislu održavanja ravnoteže između potrebe za otvorenom tržišnom konkurencijom i zaštitom nacionalnih interesa. Uz osiguranje povoljne poslovne okoline, poticanja inovacija i ulaganja u obrazovanje i infrastrukturu, države istovremeno moraju zaštititi radnike, okoliš i druge socijalne vrijednosti. Kada se raspravlja o globalizaciji i upravljanju suvremenim gospodarstvom, važno je shvatiti da postoje odluke koje se mogu donijeti samo na nacionalnoj razini. Država ima jedinstvenu sposobnost i potencijal za zastupanje nacionalnih interesa te je stoga odgovorna za formuliranje jasne vizije budućnosti cjelokupnog gospodarstva. Ova vizija igra ključnu ulogu u donošenju ispravnih odluka. Deskar-Škrbić (2011) dalje navodi kako je moguće navesti nekoliko ključnih uloga države kao što su postavljanje jasnih nacionalnih prioriteta i ciljeva, promjena tržišnih poticaja, smanjivanje rizika i transakcijskih troškova, pružanje poduzetničke vizije, izgradnja vodećih razvojnih financijskih institucija, selektivno prioritetno kreditiranje, definiranje strateških sektora, jednostavno zakonodavstvo, uspostavljanje jasnih kriterija za dobivanje fiskalnih stimulansa, umjerena i upravljana liberalizacija tržišta, stvaranje stručne i kompetentne birokracije te donošenje sveobuhvatnih razvojnih strategija. Organizacija tržišta i uspostavljanje zakonskih okvira kao jedna od najvažnijih uloga države obuhvaća reguliranje vlasničkih odnosa i zakonskih propisa o ugovorima i poslovanju. Također, uključuje i nadzor radnih odnosa te provođenje drugih mjera kojima se uređuju odnosi unutar zemlje i njenog gospodarstva (Buturac, 2014). S ekonomskog stajališta primarna zadaća države jest definiranje ekonomske politike, njezinih ciljeva, mjera i instrumenata. Poticanje ekonomskog razvoja podrazumijeva pružanje potpore i poticaja za poduzetnike, promicanje istraživanja i razvoja, ulaganje u infrastrukturu, obrazovanje i zdravstvo te podršku inovacijama. S aspekta globalizacije država ima zadatak sudjelovati u međunarodnim trgovinskim sporazumima i pregovorima, zaštititi nacionalne interese i regulirati ulaske stranih investicija.

Isto tako, suočavanje s izazovima poput siromaštva, nejednakosti, zaštite okoliša i klimatskih promjena zahtjeva kroz politike socijalne sigurnosti, javne usluge i strategije održivog razvoja stvoriti pravednije i održivije gospodarstvo.

Da bi se potaknuo gospodarski rast i postigao napredak zemlje, ključno je da država preuzme aktivnu ulogu u primjeni mjera koje promiču prosperitet. Te se mjere mogu podijeliti na izravne i neizravne mjere.

5.1. Mjere za gospodarski razvoj

Izravne mjere za gospodarski razvoj su konkretne intervencije i akcije koje država poduzima kako bi potaknula gospodarski rast i napredak zemlje. One obuhvaćaju aktivnosti usmjerene izravno prema određenim sektorima, industrijama ili poduzećima radi poticanja njihovog razvoja. Neizravne mjere podrazumijevaju politike, strategije i pristupe koje vlade ili organizacije primjenjuju radi poticanja gospodarskog rasta i poboljšanja ukupnog poslovnog okruženja. Izravne i neizravne mjere imaju za cilj poticanje gospodarskog rasta i razvoja zemlje, a država kroz različite aktivnosti nastoji preuzeti odgovornost u postizanju gospodarskog razvoja i tako osigurati konkurentnost države na međunarodnom tržištu. Različitim politikama i akcijama država nastoji stvoriti poticajno poslovno okruženje, podržati inovacije, potaknuti ulaganja i izvoz te osigurati adekvatnu infrastrukturu radi uspješnog natjecanja na globalnoj razini. Neke od mjera kojima se vlade država služe u svrhu ostvarivanja gospodarskog rasta jesu investicijski poticaji koji predstavljaju oblik financijskih potpora koje države ili regionalne vlasti nude kako bi potaknule ulaganja u određeno gospodarstvo, industrijske sektore ili područja. Cilj investicijskih poticaja je privući investitore, potaknuti ekonomski rast, stvoriti nova radna mjesta i poboljšati konkurentnost. Neki od uobičajenih oblika investicijskih poticaja su subvencije, porezne olakšice i povoljni krediti. Subvencije se odnose na direktnu novčanu potporu, povrat dijela uložениh sredstava ili subvencioniranje kamatnih stopa na kredite. Usmjerene su prema određenim sektorima ili industrijskim granama koje se smatraju strateškim za gospodarstvo. Kako bi se u državi stvorili povoljni uvjeti za poslovanje, nužna su ulaganja i u infrastrukturu. Naime, izgradnja cesta, mostova i zračnih luka te uspostava telekomunikacijskih i energetske sustava ključni su za poticanje gospodarskog rasta kroz privlačenje investitora. Uz to, obrazovanje i istraživanje imaju važnu ulogu u procesu gospodarskog razvoja.

Ulaganjem u područje obrazovanja povećava se produktivnost rada zbog čega je važno da ono bude dostupno svima. Ako se želi postići gospodarski rast bitno je konstantno obrazovanje radne snage kako bi zemlja mogla ići „u korak“ s procesom globalizacije.

Sukladno tome, država bi trebala poticati osposobljavanje stanovništva za deficitarna zanimanja koja nedostaju u današnjem gospodarstvu s obzirom na činjenicu da je obrazovanje središte gospodarskog razvoja (Mušković, 2020).

Još jedan od ključnih faktora za postizanje gospodarskog rasta jest razvoj i održavanje javnih zdravstvenih usluga. Zdravstvene usluge pružaju radnoj snazi očuvanje zdravlja i liječenje bolesti. Zdravi radnici su produktivniji, manje su odsutni s posla i imaju veću sposobnost obavljanja svojih radnih obveza. Kada se javno zdravlje održava, smanjuje se broj bolesti i nesposobnosti te se povećava produktivnost radne snage, što ima pozitivan utjecaj na gospodarski razvoj. Isto tako, kvalitetne javne zdravstvene usluge važan su čimbenik privlačnosti za investitore jer im to pruža sigurnost vezanu za zaštitu zdravlja radne snage. Važnost ulaganja u sustav javnog zdravstva pokazala je borba protiv pandemije COVID-19. Zemlje koje su prepoznale potrebu za snažnim i dobro opremljenim javnim zdravstvenim sustavima brže su se oporavile od izazova pandemije i uspješnije su se nosile s njenim posljedicama za razliku od zemlja koje nisu pretjerano ulagale u ove sustave ili su zbog velikih razlika u raspodjeli svjetskog dohotka ostale zanemarene i bez sposobnosti za pružanje boljih zdravstvenih usluga.

6. Rastuća svjetska zabrinutost i regulativa glede okoliša

Globalna zabrinutost zbog stanja okoliša postala je sve veća u posljednjih deset godina. Rastući problemi poput klimatskih promjena, zagađenja zraka i vode te iscrpljivanja prirodnih resursa zahtijevaju koordinirane akcije na globalnoj razini. Države se sve više posvećuju uvođenju regulativa koje promiču zaštitu okoliša i održivi razvoj. Takve regulative obuhvaćaju skup pravila, zakona i politika kojima države reguliraju aktivnosti i postupke koji mogu imati štetan utjecaj na okoliš. Organizacija za gospodarsku suradnju i razvoj (engl. *Organization for Economic Cooperation and Development, OECD*), između ostalog, bavi se i pitanjima glede okoliša. Ova organizacija državama članicama pruža analitičku podršku, istraživanja i preporuke vezane za pitanja zaštite okoliša i upravljanja prirodnim resursima. Zahvaljujući OECD-u došlo je do velikih poboljšanja u nekim područjima, poput smanjenja emisija klorofluorouglijika koji oštećuju ozon (OECD, 2001). Napredak je postignut i u kvaliteti vode u jezerima i rijekama, no on nije dovoljan te ostaje još prostora za poboljšanja. Korištenjem sustava „semafora“, OECD identificira tri kategorije ekoloških problema. Zeleno svijetlo odnosi se na ekološka pitanja u kojima su zemlje članice OECD-a ostvarile određene pozitivne trendove. Ona uključuju smanjenje emisija zagađivača zraka poput olova iz benzina i emisija klorofluorouglijika koji oštećuju ozonski omotač te smanjenje onečišćenja iz industrije. Kupnja ekološki prihvatljivih dobara i proizvoda postaje sve popularnija, a organska poljoprivreda i druge ekološki prihvatljive poljoprivredne prakse brzo se šire. Žuta svijetla dodjeljuju se ekološkim pitanjima ili pritiscima koji predstavljaju potencijalni problem. Iako su postignuti značajni napreci u kvaliteti površinskih voda u zemljama OECD-a, malo tih zemalja zadovoljava osnovne ciljeve kvalitete vode. Također, emisije različitih plinova značajno su smanjene u posljednjih nekoliko godina, no ozonski omotač i dalje postaje sve tanji kako se ti plinovi šire u stratosferu. Učinci na ljudsko zdravlje i funkcije ekosustava uslijed emisija otrovnih plinova iz industrije još uvijek su nesigurni i slabo razumljivi. Isto tako, podaci o generiranju opasnog otpada u zemljama OECD-a nisu pouzdano prikupljeni iako postoje neki pokazatelji koji upućuju na njegovo povećanje. Crvena svijetla signaliziraju glavna područja problema koja zahtijevaju hitno rješavanje. Ti problemi se uglavnom odnose na stanje ekoloških resursa i kapaciteta okoliša da prihvati i asimilira onečišćenje. Ovdje se svrstava i problem prekomjernog izlova ribe. Naime, četvrtina svjetskih morskih ribolova već je iscrpljena, prekomjerno iskorištena ili se oporavlja od prekomjernog ribarenja, dok se preostala polovica ribari do svojih kapaciteta.

Ozbiljan problem predstavlja i globalno uništavanje šuma koje dovodi do gubitka prirodnih staništa što ostavlja negativne posljedice na biološku raznolikost. Potonje pak ima ozbiljan utjecaj na ekosustav i čovječanstvo. Biljke, životinje i mikroorganizmi u ekosustavima pružaju brojne ekosustavne koristi, kao što su oprašivanje usjeva, očuvanje plodnosti tla, regulacija vodnih tokova i filtriranje zraka i vode, a njihovim gubitkom smanjuje se otpornost ekosustava na promjene i povećava rizik od ekoloških poremećaja.

Govoreći o zabrinutosti za okoliš važno je spomenuti i problem klimatskih promjena. Klimatske promjene podrazumijevaju dugoročne promjene u prosječnim vremenskim uvjetima na Zemlji, uključujući povećanje temperature, promjene oborina, rast razine mora i intenziviranje ekstremnih vremenskih događaja. Uzrokuju ih emisije stakleničkih plinova koji se javljaju kao rezultat ljudskih aktivnosti koje su uvelike potaknute globalizacijom, kao što su sagorijevanje fosilnih goriva, industrijska proizvodnja i krčenje šuma. Povećana koncentracija plinova u atmosferi dovodi do zadržavanja veće količine topline i zagrijavanja planete, što ima ozbiljne posljedice za okoliš, društvo i gospodarstvo. Može se reći kako globalizacija ima dvostruki utjecaj na klimatske promjene. S jedne strane, rast međunarodne trgovine i prometa povećava potrošnju energije i resursa te stvara veće emisije stakleničkih plinova. S druge strane, globalizacija omogućava suradnju između zemalja u cilju rješavanja klimatskih promjena putem međunarodnih sporazuma i zajedničkih inicijativa.

Regulative oko okoliša igraju ključnu ulogu u suočavanju s globalnim ekološkim izazovima. Kroz postavljanje standarda i zahtjeva u vezi s emisijama stakleničkih plinova, upravljanjem otpadom, zaštitom vodnih resursa i očuvanjem ekosustava, ove regulative potiču kompanije na usvajanje održivih praksi i tehnologija kako bi se smanjio negativan utjecaj na okoliš. No, globalne kompanije radi smanjenja troškova usklađivanja s rigoroznim regulativama često se odlučuju na premještanje proizvodnje u zemlje s manje strožim propisima. Tada prijenos proizvodnih aktivnosti ima negativne posljedice na okoliš u zemljama u razvoju. Ipak, različitim međunarodnim sporazumima nastoji se potaknuti suradnja između država diljem svijeta u rješavanju ekoloških izazova.

6.1. Pariški sporazum

Ključni međunarodni sporazum usmjeren na suočavanje s globalnim izazovom klimatskih promjena jest Pariški sporazum.

Usvojen je 2015. godine, a stupio je na snagu 4. studenoga 2016. godine kada je ispunjen uvjet da ga je ratificiralo najmanje 55 zemalja odgovornih za najmanje 55 % globalnih emisija stakleničkih plinova. Glavni elementi Pariškog sporazuma su sljedeći:

- dugoročan cilj – vlade su postigle dogovor da će porast prosječne svjetske temperature zadržati na razini znatno manjoj od 2 °C u usporedbi s predindustrijskim razinama te ulagati napore da se taj porast ograniči na 1,5 °C,
- doprinosi – prije pariške konferencije i za njezina trajanja zemlje su podnijele sveobuhvatne nacionalne akcijske planove za borbu protiv klimatskih promjena (takozvani nacionalno utvrđeni doprinosi) za smanjenje emisija,
- ambicija – vlade su se složile da će svakih pet godina izvješćivati o svojim akcijskim planovima i da će svakim novim planom postavljati ambicioznije ciljeve,
- transparentnost – zemlje su se dogovorile da će izvješćivati jedne druge i javnost o tome kako napreduju u postizanju svojih ciljeva kako bi se osigurali transparentnost i nadzor,
- solidarnost – države članice EU-a i druge razvijene zemlje i dalje će financirati borbu protiv klimatskih promjena kako bi zemljama u razvoju pomogle da smanje emisije i izgrade otpornost u cilju odgovora na posljedice klimatskih promjena (Europsko vijeće, 2022).

Sve države članice Europske unije potpisale su i ratificirale Pariški sporazum. U skladu s tim, države članice EU-a složile su se da će kroz zajedničku suradnju nastojati postići cilj da do 2050. godine EU postane prvo klimatski neutralno gospodarstvo i društvo (Europsko vijeće, 2022). Međutim, važno je napomenuti kako Pariški sporazum ima i neke slabosti. Naime, ovaj Sporazum ne sadrži smjernice o tome kako bi politike trebale biti provedene na nacionalnoj razini. Drugačije rečeno, prethodno navedeno znači da nema jasnog okvira za definiranje i usklađivanje nacionalnih ciljeva smanjenja emisija stakleničkih plinova. Svaka zemlja sama odlučuje o svojim politikama i mjerama za borbu protiv klimatskih promjena što dovodi do nedosljednosti i neujednačene provedbe. Također, Sporazum ne uključuje sankcije za zemlje koje ne ispunjavaju svoje obveze. Umjesto toga, oslanja se na međusobni pritisak i moralnu odgovornost što otežava postizanje željenih rezultata. Kao rezultat svega toga, ključni problemi u provedbi sporazuma prepušteni su pojedinačnim zemljama. To znači da će u godinama koje dolaze biti potreban veliki politički napor kako bi se riješili teški problemi provedbe u svakoj zemlji. Zahtijevat će ogromnu količinu političke dobre volje, kako na međunarodnoj razini, tako i na nacionalnoj razini, unutar pojedinih vlada i sa svim njihovim dionicima (Delbeke i drugi, 2019).

7. Zaključak

Kroz svoj razvoj, globalizacija ipak nije svim zemljama donijela koristi u jednakoj mjeri zbog čega je ona česti predmet rasprave između zagovornika i kritičara. Ne osporavajući prednosti koje su promijenile način života svih ljudi, kritičari ukazuju na nejednakosti koje postoje između zemalja. U ovom su radu istražene nejednakosti koje su se pojavile uslijed nejednake raspodjele dohotka i ograničavanja pristupa zemalja u razvoju međunarodnom tržištu.

U prethodnim poglavljima rada iznesena je činjenica kako je procesom globalizacije potaknuto brzo širenje multinacionalnih kompanija koje često imaju veću moć i utjecaj od nacionalnih vlada. U radu su dani primjeri kompanija Apple Inc. i Microsoft čija je tržišna vrijednost veća od bruto domaćeg proizvoda nekih zemalja poput Australije, Italije i Kanade. Aktivnostima i načinima poslovanja u obliku iskorištavanja radne snage u zemljama s nižim standardima zaštite radnika i niskim plaćama, globalne kompanije nastoje ostvariti veći profit. Takav način poslovanja produbljuje socioekonomsku nejednakost unutar zemalja i stvara pritisak na radnike i lokalne industrije. Isto tako, ograničeni pristup resursima, tehnologiji i obrazovanju otežava zemljama u razvoju iskorištavanje prednosti globalizacije i postizanje gospodarskog napretka te smanjenje razine siromaštva.

Iako se proces globalizacije često povezuje sa smanjenjem uloge države, zaključuje se kako ona i dalje ostaje ključni akter koji može i mora oblikovati i usmjeravati ekonomske procese na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Njezina je odgovornost osigurati pravedan i uravnotežen razvoj u kontekstu globalizacije. To uključuje stvaranje i provedbu politika koje potiču konkurentnost, inovacije i održivi rast gospodarstva. Putem propisa, poreznih politika, poticanja investicija i razvoja infrastrukture nužno je stvoriti povoljan poslovni okoliš i tako potaknuti gospodarski rast.

Ekosustavni problemi koji proizlaze iz globalizacije zahtijevaju djelotvorne regulative i njihovu dosljednu provedbu. Povećana emisija stakleničkih plinova, gubitak bioraznolikosti i onečišćenje postali su ozbiljni ekološki izazovi uzrokovani ljudskim aktivnostima potaknutima globalizacijom. Pariški sporazum, donesen kao međunarodni okvir za suočavanje s klimatskim promjenama, predstavlja jednu od strategija u borbi protiv okolišnog onečišćenja. Iako mnoge zemlje još uvijek imaju poteškoće u provođenju potrebnih politika i mjera zaštite okoliša, takvi sporazumi predstavljaju korak u pravom smjeru.

Literatura

1. Andrović, S. (2020). *Poluglobalizacija i dvojbe koje izaziva*. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku. Dostupno na: <https://repozitorij.efos.hr/islandora/object/efos%3A3871/datastream/PDF/view> [pristupljeno 14. lipnja 2023.]
2. Antunović, M. (2019). *Uzroci i posljedice ekonomske nejednakosti* RRiF Visoka škola za financijski menadžment. Dostupno na: <https://repozitorij.rvs.hr/islandora/object/rvs:158/datastream/PDF/view> [pristupljeno 14. lipnja 2023.]
3. Atif, S. M., Srivastav, M., Sauytbekova, M., & Arachchige, U. K. (2012). *Globalization and income inequality: a panel data analysis of 68 countries*. Dostupno na: https://mpa.ub.uni-muenchen.de/42385/1/GlobalizationAndIncomeInequality_Atif_Srivastav_Sauytbekova_Arachchige.pdf [pristupljeno 1. rujna 2023.]
4. Backer, K., Miroudot, S., Rigo, D., CEPR.org (2019). *Multinational enterprises in the global economy: Heavily discussed, hardly measured*. Dostupno na: <https://cepr.org/voxeu/columns/multinational-enterprises-global-economy-heavily-discussed-hardly-measured> [pristupljeno 14. lipnja 2023.]
5. Bakhtiari, S., & Shajar, H. (2006). *Globalization and education: Challenges and opportunities*. International Business & Economics Research Journal (IBER), 5(2). Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/242621870_Globalization_And_Education_Challenges_And_Opportunities [pristupljeno 20. lipnja 2023.]
6. Basu, K. (2006). *Globalization, poverty, and inequality: What is the relationship? What can be done?*. World Development, 34(8), 1361-1373. Dostupno na: <https://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/Poverty%20document/s/Basu-2006.pdf> [pristupljeno 2. rujna 2023.]
7. BBC News.com (2020). *Extreme poverty set for first rise since 1998, World Bank warns*. Dostupno na: <https://www.bbc.com/news/business-54448589> [pristupljeno 20. lipnja 2023.]
8. Bejaković, P. (2005). *Siromaštvo*. Financijska teorija i praksa, 29(1), 133-136. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/8870> [pristupljeno 19. lipnja 2023.]

9. Bićanić, I., Ivanković, Ž. i Kroflin, M. (2018). *Nejednakost plaća u Hrvatskoj 2003. – 2016.* Politička misao, 55 (3), 43-81. Dostupno na: <https://doi.org/10.20901/pm.55.3.02> [pristupljeno 2. rujna 2023.]
10. Bonić, M. (2020). *Siromaštvo u EU*. Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“. Dostupno na: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/unipu%3A6444/datastream/PDF/view> [pristupljeno 17. lipnja 2023.]
11. Braica, S. (2004). *Pokušaj definicije pojma globalizacije*. Ethnologica Dalmatica, (13), 123-135. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/158945> [pristupljeno 10. lipnja 2023.]
12. Brookings.edu (2023). *Rising inequality: A major issue of our time*. Dostupno na: <https://www.brookings.edu/articles/rising-inequality-a-major-issue-of-our-time/> [pristupljeno 2. rujna 2023.]
13. Buchholz, K. (2022). *The Progress of Global Literacy*. Dostupno na: <https://www.statista.com/chart/28179/literacy-rates-selected-countries/> [pristupljeno 2. rujna 2023.]
14. Butorac G.: *Država i ekonomija: Gdje je Hrvatska?*, Ekonomski pregled, Zagreb, vol.65, br.6, 2014., p. 517.518. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/196252> [pristupljeno 20. lipnja 2023.]
15. Cavusgil, S. T., Knight, G., Riesenberger, J. R., Rammal, H. G., & Rose, E. L. (2014). *International business*. Pearson Australia. Dostupno na: <https://sisis.rz.htw-berlin.de/inh2011/12398650.pdf> [pristupljeno 31. kolovoza 2023.]
16. Chancel, L., & Piketty, T. (2021). *Global income inequality, 1820–2020: the persistence and mutation of extreme inequality*. Journal of the European Economic Association, 19(6), 3025-3062. Dostupno na: <https://shs.hal.science/halshs-03321887/document> [pristupljeno 31. kolovoza 2023.]
17. Chancel, L., Piketty, T., Saez, E., Zucman, G. (2022). *World Inequality Report*. Dostupno na: https://wir2022.wid.world/www-site/uploads/2021/12/WorldInequalityReport2022_Full_Report.pdf [pristupljeno 15. lipnja 2023.]
18. Cini, V., Drvenkar, N. i Marić, J. (2011). *Problem raspodjele dohotka i analiza siromaštva Republike Hrvatske*. Ekonomski vjesnik, XXIV (1), 121-136. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/70562> [pristupljeno 2. rujna 2023.]

19. Concern Worldwide.net (2022). *Global Hunger Indeks*. Dostupno na: <https://www.concern.net/knowledge-hub/2022-global-hunger-index> [pristupljeno 19. lipnja 2023.]
20. Delbeke, J., Runge-Metzger, A., Slingenberg, Y., & Werksman, J. (2019). *The paris agreement*. In *Towards a climate-neutral Europe* (pp. 24-45). Routledge. Dostupno na: <https://www.taylorfrancis.com/chapters/oa-edit/10.4324/9789276082569-2/paris-agreement-jos-delbeke-artur-runge-metzger-yvon-slingenberg-jake-werksman> [pristupljeno 23. lipnja 2023.]
21. Deskar Škrbić, M. (2011). *MEĐUSOBNI ODNOS I ULOGA DRŽAVE I TRŽIŠTA U RAZVOJNOJ DRŽAVI*. *Ekonomika misao i praksa*, (2), 569-578. Dostupno na: <https://core.ac.uk/download/pdf/14443128.pdf> [pristupljeno 21. lipnja 2023.]
22. El Balawi, E. (2018). *Ekonomika nejednakost u svijetu*. RRiF Visoka škola za financijski menadžment. Dostupno na: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/rvs%3A165/datastream/PDF/view> [pristupljeno 14. lipnja 2023.]
23. Encyclopedia.com (2023). *Globalization, Social and Economic Aspects of* . International Encyclopedia of the Social Sciences. Dostupno na: <https://www.encyclopedia.com/social-sciences/applied-and-social-sciences-magazines/globalization-social-and-economic-aspects> [pristupljeno 1. rujna 2023.]
24. European Council (2022). *Paris Agreement on climate change*. Dostupno na: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/climate-change/paris-agreement/> [pristupljeno 23. lipnja 2023.]
25. Fišer Marković, S. (2016). *Siromaštvo i nejednakost u EU*. Dostupno na: https://www.udruga-pragma.hr/wp-content/uploads/2016/02/HMPS_publikacija-SIROMASTVO-I-NEJEDNAKOST-U-EU.pdf [pristupljeno 16. lipnja 2023.]
26. Flejterski, S. (2018). *Globalization and deglobalization—costs and benefits, winners and losers*. *Logistics and Transport*, 39. Dostupno na: https://yadda.icm.edu.pl/baztech/element/bwmeta1.element.baztech-36ee2816-d437-4321-a1db-967d23018393/c/11_Flejterski_logistics_and_transport_3_2018.pdf [pristupljeno 31. kolovoza 2023.]
27. Graham, C. (2001). *Winners and Losers: Perspectives on Globalization from the Emerging Market Economies*. Dostupno na: <https://www.brookings.edu/articles/winners-and-losers-perspectives-on-globalization-from-the-emerging-market-economies/> [pristupljeno 15. lipnja 2023.]

28. Grgurić, I. (2004). *Globalizacija, rast i siromaštvo*. Financijska teorija i praksa, 28 (2) 235-250. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/5743> [pristupljeno 19. lipnja 2023.]
29. Gundlach, E., & Nunnenkamp, P. (1996). *Some consequences of globalization for developing countries*. Kiel Institute of World Economics. Dostupno na: <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=354126086101083081112097096120072127047022034039066089096020002002025018086113070123066125090090093032040098008022099069103001082095125087113108121027106104004005118004024074089000122&EXT=pdf&INDEX=TRUE> [pristupljeno 2. rujna 2023.]
30. Harrison, A. (2006). *Globalization and poverty*. Dostupno na: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w12347/w12347.pdf [pristupljeno 17. lipnja 2023.]
31. Hasell, J., Roser, M., Ortiz-Ospina, E., Arrigada, P., Our World in Data.org (2021). *Poverty*. Dostupno na: <https://ourworldindata.org/poverty> [pristupljeno 19. i 21. lipnja 2023.]
32. Holy, M. (2018). *Globalizacija, integracija i multikulturalizam: interdisciplinarni pristup*. *Suvremene teme: međunarodni časopis za društvene i humanističke znanosti*, 9(1), 11-29. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/203835> [pristupljeno 10. lipnja 2023.]
33. Intriligator, M. D. (2004). *Globalization of the world economy: Potential benefits and costs and a net assessment*. *Journal of Policy Modeling*, 26(4), 485-498. Dostupno na: <https://ideas.repec.org/a/eee/jpolmo/v26y2004i4p485-498.html> [pristupljeno 31. kolovoza 2023.]
34. Jagić, S., & Vučetić, M. (2012). *Globalizacijski procesi i kultura*. *Acta Iadertina*, 9(1), 0-0. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/280138> [pristupljeno 10. lipnja 2023.]
35. Kang-Kook, L. E. E. (2014). *Globalization, income inequality and poverty: Theory and empirics*. *Social System Studies*, 28, 109-134. Dostupno na: <https://www.ritsumei.ac.jp/acd/re/ssrc/result/memoirs/kiyou28/28-05.pdf> [pristupljeno 31. kolovoza 2023.]
36. Karlić, I. (2009). *Dvoznačnost fenomena globalizacije: Za globalizaciju solidarnosti*. *Filozofska istraživanja*, 29(01/113), 87-106. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/64363> [pristupljeno 17. lipnja 2023.]
37. Knoema.com (2018). *GINI indeks*. Dostupno na: <https://knoema.com/atlas/ranks/GINI-index> [pristupljeno 2. rujna 2023.]

38. Knoema.com (2019). *Gini Coefficient and Lorenz Curve Around the World*. Dostupno na: <https://public.knoema.com/crmndag/gini-coefficient-and-lorenz-curve-around-the-world> [pristupljeno 2. rujna 2023.]
39. Kožić, I. (2013). *Kolika je sezonalnost turizma u Hrvatskoj?*. EKONOMSKI VJESNIK/ECONVIEWS: REVIEW OF CONTEMPORARY BUSINESS, ENTREPRENEURSHIP AND ECONOMIC ISSUES, 26(2), 470-479. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=533052> [pristupljeno 17. lipnja 2023.]
40. Kvartuć, D. (2021). *Ekonomске nejednakosti u uvjetima globalizacije*. Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja, 55(107), 229-239. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/383569> [pristupljeno 13. lipnja 2023.]
41. Lee, E., & Vivarelli, M. (2006). *The social impact of globalization in the developing countries*. Int'l Lab. Rev., 145, 167. Dostupno na: <https://docs.iza.org/dp1925.pdf> [pristupljeno 31. kolovoza 2023.]
42. Lishchuk, R. (2021). *How large would tech companies be if they were countries?*. Dostupno na: <https://mackeeper.com/blog/tech-giants-as-countries/> [pristupljeno 15. lipnja 2023.]
43. Lishchuk, R., MacKeeper.com (2021). *How large would tech companies be if they were countries?*. Dostupno na: <https://mackeeper.com/blog/tech-giants-as-countries/> [pristupljeno 15. lipnja 2023.]
44. Lončar, J. (2005). *Globalizacija – pojam, nastanak i trendovi razvoja*. Geoadria, 10(1), 91-104. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/9657> [pristupljeno 10. lipnja 2023.]
45. MacroTrends.net (2023). *GDP by Country*. Dostupno na: <https://www.macrotrends.net/countries/ranking/gdp-gross-domestic-product> [pristupljeno 1. rujna 2023.]
46. Medium.com (2021). *Apple, Amazon Wealthier than More than 90% of the World's Countries*. Dostupno na: <https://medium.com/stronger-content/apple-amazon-wealthier-than-more-than-90-of-the-worlds-countries-17dbae8b98fe> [pristupljeno 2. rujna 2023.]
47. Mesarić, M. (2007). *Kako promijeniti model globalizacije da ona služi dobrobiti čovječanstva*. Ekonomski pregled, 58 (5-6) 347-385. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/13476> [pristupljeno 17. lipnja 2023.]
48. Meštrović, M., & Meštrović, M. (2001). *Globalizacija i njene refleksije u Hrvatskoj*. Ekonomski institut. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/226932> [pristupljeno 14. lipnja 2023.]

49. Mikić, G. (2022). *GLOBALIZACIJA I POSTPANDEMIJSKI IZAZOVI*. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku. Dostupno na: <https://repositorij.efos.hr/en/islandora/object/efos%3A5208/datastream/PDF/view> [pristupljeno 15. lipnja 2023.]
50. Mušković, M. (2020). *Uloga države u suvremenom gospodarstvu*. Sveučilište u Rijeci, Pomorski fakultet u Rijeci. Dostupno na: https://repository.pfri.uniri.hr/islandora/object/pfri%3A1967/datastream/PDF/view?fbclid=IwAR0vn2naU8KYFV4VWkoCm3EmW9M8gmvqvqOc9DNbqZguZ_-m3KnSg53TwKY [pristupljeno 20. lipnja 2023.]
51. OECD.org (2001). Policy Brief. *A New Strategy for the Environment*. Dostupno na: <https://www.oecd.org/env/indicators-modelling-outlooks/1903329.pdf> [pristupljeno 21. lipnja 2023.]
52. Papac, M. (2022). *Globalizacija, društvene nejednakosti i njihove posljedice*. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet. Dostupno na: <https://repositorij.unios.hr/en/islandora/object/ffos%3A6207/datastream/PDF/view> [pristupljeno 17. lipnja 2023.]
53. Pavlišić, P. (2016). *Društvo na putu sraza: povijesni prikaz i potreba za razvojem pravednije nove ekonomije*. *Ekonomski misao i praksa*, (1), 217-238. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/236051> [pristupljeno 17. lipnja 2023.]
54. ResearchGate.net (2015). *Lorenz-curve of the U.S.-income distribution 40 years apart, in 1974 and 2014*. Dostupno na: https://www.researchgate.net/figure/shows-the-Lorenz-curve-of-the-US-income-distribution-40-years-apart-in-1974-and-2014_fig3_304255998 [pristupljeno 2. rujna 2023.]
55. Sattarov, K. (2012). *Determinants of Foreign Direct Investment in Transition Economies: a case study of Kazakhstan and Uzbekistan*. Dostupno na: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:571280/FULLTEXT01.pdf> [pristupljeno 1. rujna 2023.]
56. Schoch, M., Baah, S., Lakner, C., & Friedman, J., (2022). *Half of the global population lives on less than US\$6.85 per person per day*. Dostupno na: <https://blogs.worldbank.org/developmenttalk/half-global-population-lives-less-us685-person-day> [pristupljeno 15. lipnja 2023.]
57. Sorvisto, P. (2021). *Impacts and challenges of globalization: Views in Finland year 2020*. CENTRIA UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES Master of Business Administration, International Business Management. Dostupno na:

- https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/429200/Sorvisto_Paivi.pdf?sequence=2 [pristupljeno 2. rujna 2023.]
58. Statista.com (2023). *The illiteracy rate among all adults (over 15-year-old) in 2020, by world region*. Dostupno na: <https://www.statista.com/statistics/262886/illiteracy-rates-by-world-regions/> [pristupljeno 2. rujna 2023.]
59. Štefanac, Z. (2017). *Globalizacija i nejednakost*. Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“. Dostupno na: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/unipu%3A1702/datastream/PDF/view> [pristupljeno 13. lipnja 2023.]
60. Teubner, G. (2004). *Defining a changing world: the discourse of globalization*. Texas A&M University. Dostupno na: <https://core.ac.uk/download/pdf/147122613.pdf> [pristupljeno 31. kolovoza 2023.]
61. Thompson, R. L. (2007). *Globalization and the benefits of trade*. *Chicago Fed Letter*. The Federal Reserve Bank of Chicago, 236. Dostupno na: https://faculty.fiu.edu/~cartonj/_fpclass/cflmarch2007_236.pdf [pristupljeno 31. kolovoza 2023.]
62. Vidović, Z. (2020). *Multinacionalne korporacije kao nositelji globalizacije*. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku Dostupno na: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/efos%3A3848/datastream/PDF/view> [pristupljeno 15. lipnja 2023.]
63. Wisevoter.com. *Gini Coefficient by Country*. Dostupno na: <https://wisevoter.com/country-rankings/gini-coefficient-by-country/> [pristupljeno 17. lipnja 2023.]
64. WorldBank.org (2023). *Exports of goods and services (current US\$)*. Dostupno na: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.CD> [pristupljeno 1. rujna 2023.]

Popis slika

Slika 1. Vrijednost Apple Inc. u usporedbi sa BDP-om zemalja svijeta.....	18
Slika 2. Lorenzova krivulja	27
Slika 3. Lorenzova krivulja u razdoblju između 1974.-2014.	28
Slika 4. Lorenzova krivulja Njemačke u razdoblju između 1991.-2016.....	29
Slika 5. Lorenzova krivulja Italije u razdoblju između 1991.-2016	30

Slika 6. Udio populacije koja je živjela sa manje od 2,15 dolara dnevno u 2019. godini	36
Slika 7. Globalni indeks gladi u 2022. godini	38
Slika 8. Porast apsolutnog siromaštva nakon pandemije COVID-19	39
Slika 9. Broj ljudi ispod 60% medijalnog dohotka u državama svijeta	41

Popis grafikona

Grafikon 1. Udio multinacionalnih kompanija u globalnom gospodarstvu u 2019. godini	8
Grafikon 2. Nejednakost globalnog dohotka u razdoblju između 1820.-2020. godine	20
Grafikon 3. Nejednakost globalnog dohotka i bogatstva u 2021. godini	21
Grafikon 4. Udio nacionalnog dohotka prema regijama svijeta u 2021. godini.....	23
Grafikon 5. Stopa nepismenosti među svim odraslim osobama (starijim od 15 godina) u 2020. godini, prema svjetskim regijama.....	43

Popis tablica

Tablica 1. Analiza zemalja prema odabranim pokazateljima	24
Tablica 2. Pet zemalja sa najvišim Gini koeficijentom u 2018. godini	31
Tablica 3. Pet zemalja sa najvišim Gini koeficijentom u 2023. godini	31
Tablica 4. Pet zemalja sa najnižim Gini koeficijentom u 2018. godini.....	33
Tablica 5. Pet zemalja sa najnižim Gini koeficijentom u 2023. godini.....	33